

Nr 128

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(3:e avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under elfte huvudtiteln, punkten 34, föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Ut-rustning av nya sinnessjukhus för budgetåret 1956/57 beräkna ett reserva-tionsanslag av 4 000 000 kronor.

I samma proposition har Kungl. Maj:t beträffande kapitalbudgeten under statens allmänna fastighetsfond (bilaga 32, punkten 2) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. för budgetåret 1956/57 beräkna ett investe-ringsanslag av 33 500 000 kronor.

Därefter har Kungl. Maj:t i propositionen nr 106, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 2 mars 1956, föreslagit riksdagen att

dels godkänna av departementschefen förordade ändrade riktlinjer för modernisering och utbyggnad av de statliga sinnessjukhusen;

dels besluta

a) att vid Birgittas sjukhus i Vadstena skall i huvudsaklig överensstäm-melse med av departementschefen förordat förslag uppföras paviljong C IV för en beräknad kostnad av sammanlagt 1 420 000 kronor;

b) att vid S:t Sigfrids sjukhus i Växjö skall i huvudsaklig överensstäm-melse med av departementschefen förordat förslag uppföras paviljong 59 för en beräknad kostnad av 1 350 000 kronor;

c) att vid S:t Olofs sjukhus i Visby skall i huvudsaklig överensstäm-melse med av departementschefen förordat förslag uppföras en vårdpaviljong för en beräknad kostnad av 1 475 000 kronor;

d) att vid Gullberna sjukhus i Karlskrona skall i huvudsaklig överens-stämmelse med av departementschefen förordat förslag uppföras byggnad för arbetsterapi och sysselsättning för en beräknad kostnad av 2 220 000 kronor;

e) att vid S:t Lars' sjukhus i Lund skall i huvudsaklig överensstäm-melse med av departementschefen förordat förslag verkställas ombyggnad av vård-paviljong 45 för en beräknad kostnad av 1 800 000 kronor;

f) att vid S:ta Maria sjukhus i Hälsingborg skall i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordat förslag verkställas ombyggnad av administrationsbyggnaden för en beräknad kostnad av 875 000 kronor;

g) att vid S:t Jörgens sjukhus i Göteborg skall i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordat förslag uppföras vårdpaviljongerna 2 och 3 för en beräknad kostnad av sammanlagt 3 500 000 kronor;

h) att vid Restads sjukhus i Vänersborg skall i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordat förslag verkställas omläggning av yttre vatten- och avloppsledningar samt anordnande av reningsverk för en beräknad kostnad av 1 848 000 kronor;

i) att vid Restads sjukhus i Vänersborg skall i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordat förslag uppföras två vårdpaviljonger för en beräknad kostnad av sammanlagt 2 485 000 kronor;

j) att vid Mariebergs sjukhus i Kristinehamn skall i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordat förslag verkställas om- och tillbyggnad av administrationsbyggnaden m. m. för en beräknad kostnad av 965 000 kronor;

k) att vid Sätters sjukhus i Säter skall i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordat förslag uppföras två vårdpaviljonger m. m. för en beräknad kostnad av sammanlagt 2 670 000 kronor;

l) att vid Furunäsets sjukhus i Piteå skall i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordat förslag uppföras en vårdpaviljong för kroniskt sjuka för en beräknad kostnad av 2 000 000 kronor;

m) att i Falköping skall i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordat förslag uppföras ett nytt sinnessjukhus;

n) att i Örebro och Gävleborgs län skall uppföras nya sinnessjukhus;

dels godkänna, att för ombyggnad av »Kampagården» vid S:t Sigfrids sjukhus för budgetåret 1955/56 beräknade medel, 270 000 kronor, må tagas i anspråk för uppförande vid sjukhuset av en överläkarbostad och en intendentbostad;

dels godkänna, att det för innevarande budgetår anvisade anslaget till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. må intill ett belopp av 1 850 000 kronor tagas i anspråk för täckande av merkostnader till följd av prisstegringar på vissa byggnadsföretag vid de statliga sinnessjukhusen;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna ett mellan statens kommitté för sinnessjukvårdens utbyggande och Vänersborgs stads drätselkammare preliminärt slutet avtal angående uppförande och utnyttjande av gemensamt reningsverk m. m. för avloppsvatten från Restads sjukhus och det inom Vänersborgs stad belägna bostadsområdet Mariedal;

dels till Utrustning av nya sinnessjukhus för budgetåret 1956/57 under elfte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 3 946 000 kronor;

dels ock till Vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. under

statens allmänna fastighetsfond, inrikesdepartementet, för budgetåret 1956/57 anvisa ett investeringsanslag av 32 500 000 kronor.

Utskottet har i förevarande sammanhang till behandling förehaft
dels de likalydande motionerna I: 528 (av herrar Huss och Sunne) och
II: 684 (av fröken Höjer *m. fl.*),
dels ock motionen I: 529 (av herr Erik Svedberg).
Yrkandena i nämnda motioner redovisas i det följande.

Förslag till reviderad generalplan för sinnessjukvården

Statens kommitté för sinnessjukvårdens utbyggande har årligen avgivit förslag till byggnadsarbeten vid de statliga sinnessjukhusen.

Med skrivelse den 18 december 1954 har kommittén överlämnat betänkande angående bl. a. reviderad generalplan för sinnessjukvården (stencil). Betänkandet har varit föremål för remissbehandling.

I statsrådsprotokollet (s. 3—45) lämnas en redogörelse för 1950 års generalplan m. m. samt för kommitténs förslag till reviderad generalplan, innefattande en översikt av platsbehovet, förslag rörande platsbehovets tillgodo-seende, uppskattning av personalbehov och kostnadsberäkningar jämte över betänkandet avgivna yttranden. Till denna redogörelse får utskottet hänvisa.

Departementschefen lämnar inledningsvis en redogörelse för det aktuella läget inom sinnessjukvården samt berör frågan om huvudmannaskapet och anför följande.

Den statliga sinnessjukvården är sedan några år föremål för en omfattande upprustning. Denna är i vad avser byggnadsåtgärder baserad på en av 1950 års riksdag godkänd generalplan, vilken tjänar såsom allmän riktlinje för vårdgrenens utbyggande. Enligt nämnda generalplan skall bl. a. tre nya sinnessjukhus samt ett antal sekundäravdelningar uppföras, fyra äldre sjukhus läggas ned eller användas för andra vårduppgifter medan övriga sjutton för sinnessjukvård använda statliga sinnessjukhus skall renoveras och där så erfordras ombyggas till moderna sjukvårdsanstalter. I planens slutår 1965 skulle cirka 18 000 vårdplatser finnas vid de statliga sinnessjukhusen, vilket innebär en viss reduktion av det nuvarande fastställda platsantalet; enligt senaste officiella siffror utgör det nuvarande antalet 18 431 för egentligt sinnessjuka — på sinnessjukhusen för sådana sjuka vårdades 1954 i genomsnitt cirka 21 700 patienter. Planens realiserande förutsätter, att vården ordnas rationellt och tillföres ökad och bättre utbildad personal, att vårdhemmen för lättskötta sinnessjuka och den öppna vården utbygges samt att särskilda nya anstalter inrättas för psykopater och psykiskt efterblivna. Kostnaderna för erforderliga byggnadsåtgärder vid de egentliga sinnessjukhusen under den 15-årsperiod, som planen omfattar, kan i nuvarande priser beräknas till omkring 375 miljoner kronor.

Efter generalplanens godkännande har till ifrågasvarande byggnadsåtgär-

der anvisats drygt 125 miljoner kronor, varav närmare hälften under de två senaste åren. Till en del innefattar anslagen byggnadsåtgärder, som ligger utanför planen. Fr. o. m. årsskiftet 1948/49, som utgjorde utgångspunkten för generalplanen, har antalet vårdplatser vid sinnessjukhusen ökat med omkring 1 200. Ett nytt sinnessjukhus med omkring 800 vårdplatser är f. n. under byggnad i Karlskrona och beräknas bli helt färdigställt i slutet av nästa år. Därjämte pågår anordnandet av en ny sekundäravdelning i Uddevalla och nya vårdpaviljonger vid befintliga sjukhus. Tillhopa omkring 1 800 vårdplatser är f. n. under byggnad. Ytterligare ett nytt sinnessjukhus skall dessutom enligt beslut av 1954 års riksdag uppföras i Falcköping.

En betydande personell upprustning har även skett i det att från 1950 vid sinnessjukhusen tillkommit 864 nya tjänster, varav 27 avsedda för läkare. Jag vill i detta sammanhang erinra om, att beslut om en väsentligt förbättrad grundutbildning av sinnessjukvårdspersonalen fattats av 1954 års riksdag, vilken utbildningsverksamhet påbörjats under innevarande budgetår. Tidigare framlagt förslag om en reformerad högre utbildning för sinnessjukvårdspersonalen är f. n. föremål för kompletterande utredning inom medicinalstyrelsen. Förslag i frågan beräknas kunna föreläggas nästa års riksdag. Vidare vill jag erinra om, att 1954 års riksdag beslutat en upprustning av vården av de psykiskt efterblivna, för vilka landstingen och städer utanför landsting skall ha huvudmannaskapet, samt att fjol-årets riksdag i princip godkänt en plan för upprustning av de statliga sinnessjukhusen för vård av svårskötta och asociala psykiskt efterblivna.

Trots de omfattande åtgärder, som sålunda särskilt under de senaste åren vidtagits för en upprustning och utbyggnad av den statliga sinnessjukvården, är denna vårdgrens läge enligt min mening ännu långt ifrån tillfredsställande. Det nuvarande byggnadsbeståndet är mångenstädes i dåligt skick med hänsyn till nutida krav. Överbeläggningen är stor, i genomsnitt omkring 17 procent; på något sjukhus närmare 38 procent. Samtidigt är cirka 1 500 sjuka anmälda för vård vid sjukhusen utan att kunna beredas plats. Därutöver finnes med all sannolikhet ett betydande latent vårdbehov, vars storlek svårigen låter sig uppskattas. Personalen är alltjämt otillräcklig, och möjligheterna att bereda patienterna effektiv behandling och god vård försvåras av lokalernas utformning. En angelägen differentiering av patienterna kan sålunda icke genomföras på alla sjukhus.

Med hänsyn till bl. a. dessa brister har kommittén för sinnessjukvårdens utbyggande framlagt förslag till en reviderad generalplan för ifrågavarande vårdgren. Enligt denna skall den statliga sinnessjukvården, då planen 1967 är förverkligad, omfatta cirka 21 000 platser eller 3 000 mer än 1950 års plan. Fyra nya sinnessjukhus utöver vad denna plan uppstår föreslås skola byggas, så att sådana sjukhus skall finnas i samtliga län utom i Kristianstads och Västmanlands. Totalkostnaden för byggnadsåtgärderna enligt planen beräknas till 495 miljoner kronor; då 125 miljoner kronor redan anvisats, uppgår de beräknade återstående investeringarna till 370 miljoner kronor.

Vid remissbehandlingen av kommitténs förslag har behovet av en ytterligare utbyggnad och upprustning av sinnessjukvården allmänt understrukt. Den reviderade planens platsantal har i regel godtagits men ansetts representera ett minimum. I ett flertal yttranden har till behandling upptagits frågan om ett överflyttande av huvudmannaskapet för sinnessjukvården

från staten till landstingen. Härvid har från läkarhåll påyrkats, att huvudmannaskapet överflyttas snarast möjligt, medan andra remissinstanser, däribland 1954 års kommitté för översyn av hälso- och sjukvården i riket anser, att frågan omedelbart måste omprövas och att i varje fall ett successivt överförande bör ske. Jämväl vissa landsting uttalar sympatier för sistnämnda lösning. Medicinalstyrelsen förordar en utredning om försöksvis överförande av huvudmannaskapet i någon eller några sjukvårdsområden. Frågan om ett totalt överförande är däremot enligt styrelsen icke aktuell f. n. Denna uppfattning delas av landstingsförbundet, som emellertid framhåller att, om man som ett framtidsperspektiv ser möjligheten av en länsvis organisation av hela mentalsjukvården, det är angeläget, att man bildar sig en uppfattning om hur denna sjukvård skall uppbyggas och fungera. Denna fråga bör därför enligt förbundsstyrelsens mening utan större tidsutdräkt upptas till övervägande.

I vissa yttranden har även framförts en rad andra synpunkter och förslag rörande mentalsjukvårdens organisation, den öppna vården av de psykiskt sjuka, sinnessjukhusens omfattning, deras förseende med personal samt behovet av provisoriska åtgärder m. m. Förslag av sådan innebörd har även framlagts i en av läkarförbundet och psykiatriska föreningen upprättad promemoria, som i juli 1955 ingivits till inrikesdepartementet.

På grundval av det utredningsmaterial och de synpunkter, som sålunda redovisats, samt de iakttagelser jag gjort vid besök på åtskilliga sjukhus, har jag blivit övertygad om, att utbyggnaden och utrustningen — personellt och materiellt — av den statliga sinnessjukvården bör icke blott fullföljas utan även ytterligare intensifieras. Av denna anledning har jag i årets statsverksproposition föreslagit en väsentlig utökning av antalet läkare och övrig personal — sammanlagt 446 tjänster. Såsom framgår av det följande har jag även ifråga om byggnadsåtgärderna ansett det angeläget, att utrustningen sker i snabbare takt.

Byggnadskommittén har — mot bakgrunden av den förda diskussionen om sammanförande framdeles av all sjukvård under landstingens huvudmannaskap och i syfte att hålla möjligheterna öppna till ett smidigt överförande av huvudmannaskapet, eventuellt även successivt — upptagit frågan om en ny indelning av landet i upptagningsområden för de statliga sinnessjukhusen. Med hänsyn till de synpunkter, som vid remissbehandlingen framförts rörande huvudmannaskapet och dess inverkan på generalplanens utformning, vill jag här först beröra dessa spørsmål, innan jag till närmare behandling upptager kommitténs förslag.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 18 november 1955 har jag uppdragit åt en delegation inom kommittén för översyn av hälso- och sjukvården i riket att utreda vissa frågor om mentalsjukvården. I direktiven för nämnda utredning har jag uttalat bl. a. följande.

Den fullständiga samordningen av all mentalsjukvård inom ett sjukvårdsområde liksom av denna vård och kroppssjukvården torde icke komma till stånd förrän all sjukvård åtminstone i princip sammanförts under ett enhetligt huvudmannaskap. En dylik samordning är otvivelaktigt betydelsefull för att få en effektiv och god sjukvård. Som en allmän målsättning för reformarbetet på detta område kan jag därför acceptera ett sådant huvudmannaskap. Jag förutsätter självfallet härvid, att detta kommer att åvila landstingen och städerna utanför landsting. Emellertid delar jag den av bl. a. medicinalstyrelsen och landstingsförbundet framförda meningen,

att ett generellt överförande av huvudmannskapet för sinnessjukvården icke lämpligen kan ske förrän den nu planerade upprustningen av de statliga sinnessjukhusen genomförts. Tänkbart är emellertid, att ett överförande av huvudmannskapet endast inom något eller några landstingsområden kan komma ifråga redan innan upprustningen i hela landet är slutförd. Det är därför angeläget att utan onödigt tidsutdräkt klarlägga de ekonomiska förutsättningarna och villkoren för ett överförande och för driften i landstingens regi. Med hänsyn härtill är det min avskit att vid lämplig tidpunkt begära bemyndigande att föranstalta om en allsidig utredning härom. Innan en sådan utredning företas är det emellertid, såsom landstingsförbundet framhållit, angeläget att vinna klarhet om hur den länsvis organiserade mentalsjukvården bör uppbyggas och fungera. Dessa spörsmål är självfallet av betydelse redan vid den nuvarande uppdelningen av huvudmannskapet och deras lösning också inom denna ram är därför av omedelbart värde. Andra frågor får däremot aktualitet först då huvudmannskapet i princip skall göras enhetligt. Här bör särskilt nämnas den av medicinalstyrelsen berörda frågan, om ej vissa grenar av mentalsjukvården under alla förhållanden bör åvila staten.

Med vad jag sålunda anfört i ifrågavarande direktiv har jag angivit min principiella uppfattning rörande huvudmannskapet. Den därvid av mig bebådade allsidiga utredningen i saken har ännu icke tillsatts; däremot har jag som nyss nämnts uppdragit åt en delegation inom kommittén för översyn av hälso- och sjukvården i riket att utreda frågan om mentalsjukvårdens och särskilt den öppna mentalsjukvårdens organisation, dess samordning med annan sjukvård och därmed sammanhängande spörsmål.

Vad härefter angår platsbehovet innebär byggnadskommitténs förslag till reviderad generalplan som nyss nämnts, att man tills vidare bör inrikta sig på att till och med budgetåret 1966/67 inrätta cirka 3 000 vårdplatser utöver de 18 000, som innefattas i gällande plan. Kommittén har framhållit, att de verksämlade undersökningarna av platsbehovet med hänsyn till de många osäkra faktorer, som kan påverka utvecklingen på detta vårdområde, icke utgör tillräckligt underlag för en utbyggnad av vårdplatsernas antal i hela den omfattning, som prognosen ger vid handen, d. v. s. till nära 23 000 platser år 1970. Vidare har kommittén uttalat, att vårdplatsbehovet i fortsättningen bör undersökas med jämna mellanrum.

Kostnaderna för byggnadsarbeten enligt den reviderade planen beräknas, som framgår av vad jag förut anfört, med 120 miljoner kronor överstiga de beräknade kostnaderna för 1950 års plan, omräknade i nuvarande penningvärde. Härtill kommer betydande merkostnader för utrustning och personal.

I likhet med flertalet remissinstanser anser departementschefen, att de beräkningar, som ligger till grund för det framtida platsbehovets storlek, inrymmer betydande osäkerhetsmoment. Härvidlag framhålles att det självfallet är omöjligt att förutse i vad mån framstegen inom den psykiatriska forskningen kan ge resultat, som inom överskådlig tid kan mera väsentligt påverka vårdtiderna och vårdresultaten. Dessutom måste beaktas, att med all sannolikhet ett stort latent vårdbehov föreligger på mentalsjukvårdens område, vars storlek är svårt att uppskatta.

Emellertid torde en utbyggnad av sinnessjukvården i den omfattning,

som kommittén förordat, under alla förhållanden vara erforderlig. Även om merkostnaderna i förhållande till 1950 års plan är betydande, kan det enligt departementschefen icke vara försvarligt att längre som riktlinje för utbyggnaden ha en plan, som i slutåret 1965 upptar ett platsantal, vilket med drygt 3 000 understiger den nuvarande beläggningen på sinnessjukhusen. Visserligen torde större delen av denna överbeläggning komma att bortfalla, om vården av de lättskötta sinnessjuka, psykiskt efterblivna m. fl. utbygges. Men mot detta svarar delvis över 1 500 exspektanter, varjämte åtskilliga sjuka i behov av vård på sinnessjukhus torde vårdas på ålderdomshem eller vårdhem eller i hemmen utan att ha anmälts för intagning.

Det föreslagna platsantalet måste av nu antydda skäl visserligen anses vara ett minimum. Med hänsyn till osäkerheten i beräkningarna och vikten av att i ett sådant läge icke binda sig för en större utbyggnad än som kan anses oundgängligen nödvändig anser departementschefen sig emellertid i likhet med flertalet remissmyndigheter kunna tills vidare i stort sett godtaga detta platsantal som ett mål för den fortsatta utbyggnaden och den reviderade planen som en praktisk arbetsnorm för dess uppnående. Det är emellertid nödvändigt, såsom kommittén också framhållit, att vårdplatsbehovet i fortsättningen undersökes med jämna mellanrum. Härvid bör övervägas, huruvida man inte inom åtminstone vissa upptagningsområden kan använda sig av sådana fältundersökningar, som kommittén för översyn av hälso- och sjukvården i riket förordat.

Beträffande platsbehovets tillgodoseende har kommitténs förslag om uppförande av ytterligare nya sinnessjukhus mött allmän anslutning vid remissbehandlingen. Från åtskilliga håll har dock hävdats, att man i vart fall i större utsträckning än vad den reviderade planen innebär bör eftersträva, att sjukhusens upptagningsområden sammanfaller med landstingsområdena. I anslutning härtill har önskemål uttalats om att nya sinnessjukhus bör uppföras även i de två län — Västmanlands och Kristianstads — som enligt planen alltjämt skulle sakna sådana sjukhus inom sina områden. Vidare har uttalats önskemål om ökat platsantal vid vissa sjukhus.

I anledning härav understryker departementschefen, att den reviderade generalplanen självfallet icke är avsedd att vara i detalj bindande. I stället bör den, såsom också är fallet med gällande generalplan, tjäna som en allmän riktlinje för utbyggandet av den statliga sektorn av sinnessjukvården. Som en sådan allmän riktlinje anser departementschefen den reviderade generalplanen i stort sett väl avvägd. Liksom hittills skett torde de i planen ingående byggnadsföretagen få göras till föremål för närmare utredning inom byggnadskommittén i samråd med berörda landsting och därefter inom ramen för möjliga medelsanvisningar underställas Kungl. Maj:ts och riksdagens prövning. En del särskilda företag, som sammanhänger med planens genomförande, anmäler departementschefen i det följande. Det synes departementschefen därför icke erforderligt att i detta sammanhang upp-

taga olika detaljspörsmål rörande platsbehovets tillgodoseende till någon ingående prövning, särskilt som någon principiell ändring i gällande generalplan knappast ifrågasatts. För egen del finner departementschefen det dock vara av vikt, att planläggningen sker på sådant sätt, att ett eventuellt framtida överförande av huvudmannskapet till landstingen i görligaste mån underlättas samt att man så långt möjligt undviker en ytterligare utbyggnad av de större sinnessjukhusen. På grund härav förordas att de av kommittén föreslagna nya sinnessjukhusen i Hallands, Älvsborgs, Örebro och Gävleborgs län — det i stockholmstrakten har redan förutsatts i 1950 års generalplan — kommer till stånd.

I den reviderade generalplanen förutsättes i motsats till 1950 års plan inga nya sekundäravdelningar. Med hänsyn särskilt till att platsantalet på flertalet befintliga sjukhus överstiger och vid de föreslagna sjukhusen i ett par fall uppnår den övre gränsen för vad som kan anses rationellt och lämpligt förutsättes, att den nyssnämnda mentalsjukvårdsdelegationen överväger frågan, huruvida sådana sekundäravdelningar i allmänhet bör inrättas eller vården av vissa mentalsjuka ordnas på annat sätt.

Kommittén har förutsatt, att upptagningsområdet för Sundby sjukhus skall förutom Södermanlands län omfatta södra delen av Stockholms län, att det nya sinnessjukhus, som förutsatts i gällande generalplan, skall uppföras i norra delen av Stockholms län samt att upptagningsområdet för Ulleråkers sjukhus skall utgöras av Uppsala och Västmanlands län. Dessa förslag har rönt åtskilliga invändningar vid remissbehandlingen. Vid övervägande av desamma har departementschefen för egen del funnit dem böra ytterligare prövas, bl. a. emedan starka skäl talar för att ett nytt sinnessjukhus bör uppföras även i Västmanlands län. Härtill kommer, att vid bedömningen av storleken av ett eventuellt sådant sjukhus samt av övriga befintliga och planerade sinnessjukhus i mälarlänen lösningen av vissa av de samordnings- och organisationsproblem, som f. n. prövas av mentalsjukvårdsdelegationen, torde få speciell betydelse. Då spørsmålet om platsbehovets tillgodoseende i mälarlänen samt upptagningsområdenas omfattning bör lösas i ett sammanhang, är departementschefen därför icke nu beredd att definitivt taga ställning till de olika synpunkter och erinringar, som framkommit i denna del. Dessa bör upptagas till prövning vid förnyade överväganden inom byggnadskommittén, som härvid bör samråda med den nämnda delegationen och berörda landsting. Departementschefen förutsätter att ifrågavarande utredning skyndsamt verkställas av kommittén, då han anser det önskvärt att redan till nästa års riksdag kunna framlägga mera definitiva förslag i dessa frågor.

Vad angår upptagningsområdet för Gullberna sjukhus anser departementschefen sig kunna tills vidare godtaga kommitténs förslag. Huruvida området i framtiden bör omfatta endast Blekinge län, kan säkrare bedömas först sedan sjukhuset varit i drift någon tid. — Från vissa håll har ifråga-

satts att även i Kristianstads län skulle uppföras ett nytt sinnessjukhus. Då i Malmöhus län finnes två sjukhus, vilka beräknas kunna tillgodose platsbehovet inom de båda skånelänen, kan behov av ett nytt sinnessjukhus i Kristianstads län enligt departementschefens mening nu icke anses föreligga.

I några remissyttranden har påpekats behovet av en snar utökning av antalet vårdplatser vid vissa sjukhus. Såsom framgår av det följande har departementschefen redan för nästa budgetår beaktat en del av dessa önskemål.

För att snabbt kunna utöka antalet vårdplatser har från vissa håll föreslagits, att barackbyggnader skulle uppföras vid befintliga sjukhus. Dessa förslag har icke biträttts av medicinalstyrelsen och byggnadskommittén, och icke heller för egen del är departementschefen beredd att förorda desamma. Enligt departementschefens mening synes vinsten med dylika provisorier vara diskutabel. Övervägande skäl talar för, att man i stället bör inrikta sig på mera definitiva lösningar av vårdplatsproblemen och forcera uppförandet av nya sjukhus och vårdpaviljonger.

Såväl av byggnadskommittén som av åtskilliga remissmyndigheter har starkt framhållits angelägenheten av att en tillräcklig utbyggnad av landstingens vårdhem för lättskötta sinnessjuka snarast kommer till stånd samt att antalet psykiatriska lasarettavdelningar väsentligt utökas. Även enligt departementschefens mening är detta en angelägenhet av största vikt för platsbehovets tillgodoseende och för vinnande av en god mentalsjukvård. Från landstingshåll har önskemål uttalats om en särskild byggnadskvot för psykiatriska lasarettavdelningar. I anledning härav uttalar departementschefen, att dylika avdelningar gives prioritet vid byggnadskvotens fördelning och att så enligt hans mening bör ske även framdeles.

Med hänsyn till vad departementschefen tidigare anfört om att den reviderade planen icke är avsedd att vara i detalj bindande utan att varje byggnadsföretag skall prövas i särskild ordning, synes det departementschefen icke erforderligt att i detta sammanhang taga definitiv ställning till av kommittén och i remissvaren framförda synpunkter och yrkanden rörande sjukhusens storlek, vårdplatsernas fördelning med hänsyn till klienteletts framtida sammansättning samt vårdavdelningarnas storlek.

Departementschefen uttalar dock allmänt, att ett nytt sinnessjukhus i princip icke bör göras större än omkring 800 vårdplatser, d. v. s. av ungefär karlskronasjukhusets storlek. Om möjligt bör mindre sjukhus eftersträvas såsom också skett i den reviderade planen, enligt vilken sjukhuset i södra Älvsborgs län har 400 och sjukhuset i Hallands län 600 vårdplatser. I den mån ytterligare platsbehov föreligger, bör detta tillgodoses genom en uppdelning av nya sjukhus, genom till sjukhusen anknutna sekundäravdelningar eller genom anordnande av platser i annan lämplig vårdform.

Vid remissbehandlingen har en omprövning av platsfördelningen på de

nya sjukhusen till förmån för flera mindre avdelningar ifrågasatts och från vissa håll har ansetts, att platsantalet vid sjukhusens akutavdelningar icke bör göras mindre än 25 procent av det totala platsantalet. Även för egen del har departementschefen funnit, att man vid planläggningen av nya sjukhus bör sikta till att möjliggöra flera mindre vårdavdelningar för akut sjuka än byggnadskommittén förordat. Departementschefen är emellertid icke nu beredd att ange något bestämt procenttal men vill understryka vikten av att behovet av elasticitet i avdelningarnas storlek beaktas. Byggnadskommittén har också sökt eftersträva en sådan utformning av vårdavdelningarna, att en framtida uppdelning av vissa av dem kan ske, därest behov av ökat antal akutsjukplatser skulle uppkomma.

Icke heller beträffande vårdavdelningarnas storlek för olika patientkategorier anses ett definitivt ställningstagande böra ske i detta sammanhang. Riktpunkten för planeringen bör emellertid vara en god vårdstandard med tillfredsställande differentieringsmöjligheter. Departementschefen återkommer till denna fråga i det följande.

I några yttranden har yrkats att varje överläkaravdelning skall förSES med både manliga och kvinnliga avdelningar, vilket f. n. endast undantagsvis är fallet vid sinnessjukhusen. I och för sig vore detta måhända en ur vissa synpunkter önskvärd reform. Dess genomförande torde emellertid vara förenad med olika svårigheter bl. a. med hänsyn till önskemålet om en förbättrad differentiering utan alltför små avdelningar. Departementschefen kan därför icke utan vidare ansluta sig till tanken men vill förorda, att förslaget prövas vid det fortsatta utredningsarbetet inom byggnadskommittén och mentalsjukvårdsdelegationen.

Ej heller frågorna om inrättande av dagsjukhus och utbyggnaden av familjevården anser departementschefen sig nu böra upptaga till prövning, då dessa och andra spörsmål rörande den öppna mentalsjukvården skall närmare utredas av den förutnämnda delegationen.

Byggnadskommitténs uppskattning av antalet läkare och övrig personal vid de statliga sinnessjukhusen har tjänat som en utgångspunkt för kommitténs kostnadsberäkningar. Emellertid har från åtskilliga håll uttalats, att de hittills godtagna beräkningsgrunderna särskilt i fråga om läkartätheten icke längre är hållbara. Vidare har uttalats önskemål om åtgärder i syfte att genom ökad utbildning förbättra läkartillgången, om ökade resurser för psykiatrisk forskning samt om vissa förbättringar av läkarnas arbets- och anställningsförhållanden.

Beträffande personalfrågan hänvisar departementschefen först till det förslag om personalförstärkningar vid sinnessjukhusen under nästa budgetår, som framlagts i årets statsverksproposition, och de synpunkter han därvid anfört. Det förutsattes att liksom hittills inom medicinalstyrelsen fortlöpande prövas, vilka personalförstärkningar och åtgärder i övrigt, som bör vidtagas för att förbättra och effektivisera behandlingen och förkorta vård-

tiderna samt underlätta läkarnas arbetsförhållanden. Frågan om en ökad läkartäthet beror i avgörande grad på läkartillgången. Det är enligt departementschefens mening angeläget att förbättra tillgången på läkare inom psykiatrien liksom att förbättra resurserna för psykiatrisk forskning. Dessa sistnämnda spörsmål torde få prövas inom ecklesiastikdepartementet.

Såsom kommittén för översyn av hälso- och sjukvården i riket framhållit, är det nödvändigt att vid ett upprustningsprogram beräkna hur många läkare och annan kvalificerad personal, som i framtiden skall arbeta i byggnaderna. Läkarexpeditioner, terapilokaler o. d. måste dimensioneras därefter, så att i framtiden icke uppstår en trängsel, som försvårar möjligheterna att lämna en god vård. Enligt vad departementschefen under hand inhämtat har byggnadskommittén vid sin planering av byggnadsåtgärderna utgått från de normer rörande personaltätheten, som angivits i sjukhusutredningens förenämnda betänkande. Kommittén har emellertid räknat med att personalen i framtiden kan komma att ytterligare utökas och vid utformningen av sina förslag eftersträvat lösningar, som kan möjliggöra detta. Departementschefen understryker vikten av att så sker och att nya sjukhus och avdelningar förses med tillräckliga reservutrymmen.

Med hänsyn främst till de omfattande byggnadsarbeten, som erfordras för den reviderade planens genomförande, anses den av byggnadskommittén gjorda preliminära kostnadsberäkningen icke orimlig. Kommittén har räknat med, att den föreslagna upprustningen skall vara slutförd år 1967. För egen del finner departementschefen det önskvärt, att upprustningen kan ske enligt denna tidsplan. Självfallet blir emellertid den takt, i vilken byggnadsprogrammet kan genomföras, beroende av det framtida investeringsläget.

Beträffande de ökade driftkostnaderna har kommittén endast beräknat personalkostnaderna och uppskattat ökningen till 30 miljoner kronor. I varje fall i vad avser befintliga sjukhus anses emellertid merkostnaderna för personal bli väsentligt högre än det belopp kommittén angivit.

Vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.

Ulleråkers sjukhus i Uppsala

Ombyggnad av norra mansavdelningen. För ombyggnad av flyglarna har 1950—1953 års riksdagar anvisat sammanlagt 3 600 000 kronor. 1954 års riksdag beslöt ombyggnad av återstående del av norra mansavdelningen, nämligen mittpartiet, för en beräknad kostnad av 1 600 000 kronor. För arbetena har för budgetåren 1954/55 och 1955/56 anvisats sammanlagt 1 000 000 kronor. Ifrågovarande ombyggnadsarbeten, som påbörjats under hösten 1955, beräknas bli i huvudsak slutförda under budgetåret 1956/57, för vilket begäres en medelsanvisning av 300 000 kronor.

Uppförande av två paviljonger för oroliga patienter. 1954 års riksdag beslöt, att vid sjukhuset skulle uppföras två paviljonger för oroliga patienter för en beräknad kostnad av sammanlagt högst 2 775 000 kronor. 1954 och 1955 års riksdagar har för ändamålet anvisat tillhoppa 2 300 000 kronor.

För nästa budgetår föreslås skola anvisas återstoden av den beräknade kostnaden, 475 000 kronor.

Anslutning av vissa byggnader till panncentralen. För utförande av den i propositionen nr 123/1955 såsom beredskapsarbete föreslagna anslutningen av vissa byggnaders uppvärmnings- och varmvattensystem m. m. till sjukhusets värmecentral föreslås för nästa budgetår skola anvisas ett belopp av 280 000 kronor.

Installation av hissar i paviljongerna 12 och 15. Bland de av statens kommitté för sinnessjukvårdens utbyggande för budgetåret 1953/54 förordade arbetena ingick installation av hissar i paviljongerna 12 och 15. Hissinstallationerna, som avsågs bli en första åtgärd i paviljongernas fullständiga modernisering, syftade bl. a. till att underlätta vårdpersonalens arbete. Kommittén föreslog sedermera i sina anslagsäskanden för budgetåret 1955/56 hel ombyggnad av ifrågavarande paviljonger, vilket förslag icke föranledde annan åtgärd än att detsamma uppfördes å beredskapsstat. Ett slutligt förslag till sinnessjukvårdens utbyggande inom Stockholms, Uppsala, Södermanlands och Västmanlands län kan komma att innebära, att ifrågavarande paviljonger framdeles icke bör bibehållas. Tidpunkten härför bedömes emellertid vara så avlägsen, att det anses angeläget att paviljongerna förses med hissar. Arbetsförhållandena inom paviljongerna är nämligen sådana, att åtgärder till förbättrande av kommunikationerna inom desamma framstår såsom nödvändiga. Avsikten är att förlägga hissarna i särskilda tillbyggnader till paviljongerna.

Kostnaderna för nu avsedda arbeten har beräknats till 200 000 kronor. Detta belopp föreslås anvisat för nästa budgetår.

Sundby sjukhus vid Strängnäs

Vissa förbättringsarbeten inom reningsverket. Avloppsvattnet från sjukhuset renas f. n. genom slamavskiljning, innan det utsläppes i Mälaren. Avloppsledningarna är till övervägande del utförda enligt det kombinerade systemet, d. v. s. både spill- och regnvatten avledes i gemensamma ledningar till reningsanläggningen. Från sjukhuset har framhållits, att utrötningen av avloppsvattnet icke är fullständig. På grund härav måste icke utrötat slam tappas ut på torkbäddarna. Härigenom uppstår en besvärande lukt, varjämte slammets torkning och borttransport försvåras. För att avhjälpa rådande olägenheter erfordras anordningar för slammets uppvärmning. Enligt upprättat ombyggnadsförslag bör uppvärmningen ske med elkraft. För att till-

godose det ökade elkraftbehov, som följer med den föreslagna uppvärmningsanordningen, måste en till reningsanläggningen hörande transformator utbytas mot en större sådan. I samband med föreslagna åtgärder för slamuppvärmning bör dessutom rötkammarens nuvarande bräddavloppsanordningar ändras. Till reningsverket hörande slamtorkbäddar är f. n. omslutna av plankväggar, som angripits av röta och blivit så förmultnade, att de behöver utbytas.

Kostnaderna för nu avsedda arbeten har beräknats till sammanlagt 46 000 kronor, vilket belopp föreslås anvisat för nästa budgetår.

Birgittas sjukhus i Vadstena

Uppförande av vårdpaviljong C III. 1955 års riksdag beslöt, att vid sjukhuset skulle uppföras en vårdpaviljong C III för oroliga manliga patienter till en kostnad av högst 1 465 000 kronor, samt anvisade till ändamålet 600 000 kronor. För nästa budgetår föreslås skola anvisas återstoden av den beräknade kostnaden, 865 000 kronor.

Utvidgning av verkstadsbyggnad. Kommittén för sinnessjukvårdens utbyggande har hemställt, att för påbörjande av den i propositionen nr 123/1955 såsom beredskapsarbete föreslagna utvidgningen av sjukhusets verkstadsbyggnad måtte för nästa budgetår anvisas 450 000 kronor.

Departementschefen förordar, att arbetet fortfarande upptages såsom beredskapsarbete.

Uppförande av vårdpaviljong C IV. 1955 års riksdag beslöt, att vid sjukhuset skulle uppföras en vårdpaviljong C III. Denna byggnad, som är avsedd för oroliga män, ingår som den tredje av de fyra paviljonger, som skall tillkomma enligt den ursprungliga planen för utbyggnad av sjukhusets manliga avdelning.

Under nästa budgetår anses utbyggnaden av sjukhuset böra fortsätta med uppförande av en paviljong — C IV — även den avsedd för oroliga manliga patienter. Denna paviljong avses bli utformad i överensstämmelse med paviljongen C III och kommer sålunda att inrymma två avdelningar om vardera 24 vårdplatser eller sammanlagt 48 vårdplatser.

Kostnaden för paviljongen jämte utvändiga ledningar och planeringsarbeten har beräknats till sammanlagt 1 420 000 kronor, varav 1 083 000 kronor för paviljongen och 337 000 kronor för promenadgårdar, yttre ledningar samt väg- och planeringsarbeten m. m. För nästa budgetår anses böra anvisas 700 000 kronor för påbörjande av arbetena.

Installation av hissar i paviljongerna D I och D II. Paviljongerna D I och D II, som inrymmer kvinnliga patienter, hör till de paviljonger, som först byggdes inom det nya sjukhusområdet. Vid tidpunkten för byggnadernas

planering var det ej brukligt att förse paviljonger av denna storleksordning med hissar. Då utvecklingen kunde väntas medföra krav på hissar även i dylika byggnader, planerades emellertid paviljongerna så, att en framtida installation av hissar möjliggjordes. Sedan paviljongerna nu varit i bruk ett antal år, har från vårdpersonalens sida framställts krav på anordnande av hissar.

Kommittén för sinnessjukvårdens utbyggande har funnit personalens framställning befogad och har försett senare uppförda tvåvåningspaviljonger vid sjukhuset med hissar. Kommittén föreslår därför, att sådana installeras jämväl i nu ifrågasatt paviljonger. Kostnaden för hissarna jämte erforderliga byggnadsarbeten har beräknats till 70 000 kronor. Kommittén hemställer, att detta belopp anvisas för nästa budgetår.

Departementschefen förordar, att ifrågasatt arbete uppföres såsom beredskapsarbete.

Installation av oljeeldning i panncentralen. Den nuvarande panncentralen är projekterad med hänsyn till en viss begränsad utbyggnad av sjukhuset. Denna har emellertid genom beslutade nya vårdpaviljonger kommit att väsentligt överskridas. De befintliga varmvattenpannorna är därför otillräckliga för att fylla sjukhusets ökade värmebehov och bör framdeles ersättas med större sådana. I samband med sålunda ifrågasatta åtgärder i värme-centralen har utretts, huruvida en övergång till oljeeldning vid panncentralen lämpligen bör ske. Särskilda anordningar för transport av aska skulle i dylikt fall icke erfordras. Därjämte skulle kostnaderna för centralens drift avsevärt minska, varigenom enligt nuvarande bränslepriser en årlig besparing av cirka 60 000 kronor göres. Till följd av det framtida ökade bränslebehovet kan denna besparing beräknas komma att ytterligare öka. Vid övergång till eldning med olja inbesparas därjämte den f. n. erforderliga arbetskraften för kollämpning, asktransport o. dyl., vilken kan värderas till minst 15 000 kronor för år.

Då betydande kostnadsbesparingar sålunda är att vinna vid en övergång till oljeeldning föreslås, att panncentralen vid sjukhuset nu förses med anordningar för sådan eldning. Oljeeldningsapparaterna för varmvattenpannorna bör därvid utföras med sådan kapacitet, att de är tillräckliga för de blivande större pannorna.

Kostnaderna för oljeeldningsanläggningen, inklusive därmed sammanhängande byggnadsarbeten och elektriska installationer, har beräknats till 180 000 kronor. Detta belopp föreslås anvisat för nästa budgetår.

Ryhovs sjukhus i Jönköping

Modernisering av tvättinrättningen. Kommittén för sinnessjukvårdens utbyggande har föreslagit, att sjukhusets tvättinrättning moderniseras samt till stöd härför anfört i huvudsak följande.

Tvättinrättningen är inrymd i en tidigare gymnastiksalsbyggnad. Lokalerna är i gott tillstånd och väl lämpade för ändamålet. Tvätteriets maskinutrustning, som installerades år 1930, är däremot otidsenlig och i huvudsak helt försliten. Inrättningens nuvarande kapacitet, omkring 1 700 kg per dag, kan icke nöjaktigt tillgodose sjukhusets tvättbehov. Det är därför nödvändigt att modernisera och förnya tvätteriets maskinpark. Därvid bör åtgärder vidtagas för att vid tvättanläggningen kunna tillgodose tvättbehovet jämväl för den i närheten av Jönköping belägna statens anstalt för fallandesjuka i Vilhelmsro, Västra Ny sjukhus utanför Motala och sekundäravdelningen i Hammar.

För att tvättinrättningen vid Ryhovs sjukhus skall kunna mottaga en tvättmängd av nu föreslagen omfattning erfordras, att inrättningen utökas med en större tvättmaskin, en centrifug, en ångmangel, ett pressaggregat och tre torktumlare. En viss omdisposition av maskinparken och diverse kompletteringar av inredningen i tvättutlämningen måste vidare företagas. I samband härmed bör även ett omklädnadsrum för den vid tvätteriet arbetande manliga personalen inredas inom tvättlokalen.

Departementschefen anför, att Östergötlands läns landsting beslutat att uppföra ett centraltvätteri i Ödeshög, vilket avses bli så dimensionerat, att detsamma även kommer att kunna tillgodose tvättbehovet vid Ryhovs sjukhus. Det synes angeläget, att den möjlighet till kostnadsbesparing för statsverket, som härigenom erbjuder sig, såvitt möjligt tillvaratas. Då emellertid möjligheterna att realisera byggnadsplanerna rörande centraltvätteriet i Ödeshög måste bedömas som ovissa med hänsyn till frågan om byggnadstillstånd samt med en modernisering av den nuvarande tvättinrättningen vid Ryhovs sjukhus icke kan anstå någon längre tid, bör medel beräknas för den av kommittén föreslagna upprustningen av tvättinrättningen vid nämnda sjukhus. Det föreslås få ankomma på Kungl. Maj:t att framdeles besluta om medlens ianspråktagande för ändamålet.

Kostnaden för nu föreslagna åtgärder har beräknats till 575 000 kronor. Det hemställs, att detta belopp måtte anvisas för nästa budgetår.

S:t Sigfrids sjukhus i Växjö

Omläggning av värmesystemet. 1955 års riksdag beslöt, att omläggning av värmesystemet vid sjukhuset skulle verkställas för en beräknad kostnad av 450 000 kronor, samt anvisade 100 000 kronor för ändamålet. För nästa budgetår begäres återstoden av den beräknade kostnaden, 350 000 kronor.

Uppförande av vårdpaviljongerna 57 och 58. 1955 års riksdag beslöt, att vid sjukhuset skulle uppföras vårdpaviljongerna 57 och 58 för en beräknad kostnad av sammanlagt högst 2 590 000 kronor, samt anvisade 100 000 kronor för ändamålet. Arbetet med uppförandet av ifrågavarande paviljonger beräknas kunna igångsättas under hösten 1956. För arbetenas påbörjande och fortsättande föreslås för nästa budgetår skola anvisas 1 700 000 kronor.

Uppförande av vårdpaviljong 59. Paviljongerna 57 och 58 är avsedda för akut sjuka, lugna patienter. Utöver dessa paviljonger föreslås, att vid sjukhuset skall uppföras ytterligare en ny paviljong. Denna avses skola ersätta den vid sjukhuset befintliga paviljongen 2 för oroliga manliga patienter, vilken på grund av sitt läge och dåliga beskaffenhet redan enligt 1950 års generalplan föreslogs bära utgå och ersättas med nybyggnad.

Den nya paviljongen, som beräknas inrymma två avdelningar, vardera med 24 platser, kommer att utföras i huvudsaklig överensstämmelse med tidigare uppförda paviljonger för oroliga patienter. Paviljongen tänkes förlagd öster om paviljong 3 inom det öppna område, där paviljongerna 57 och 58 skall förläggas.

Placeringen av paviljongen möjliggör bibehållandet av paviljong 2, vilken anses tills vidare bära vara kvar för att under tiden för sjukhusets upp- rustning användas såsom evakueringspaviljong.

Kostnaden för den föreslagna paviljongen har beräknats till 1 350 000 kronor, varav 1 200 000 kronor för själva byggnaden samt 150 000 kronor för promenadgårdar och yttre arbeten. Det hemställes att för förberedande arbeten och upprättande av erforderliga entreprenadhandlingar måtte för nästa budgetår anvisas 100 000 kronor.

S:ta Gertruds sjukhus i Västervik

Uppförande av två vårdpaviljonger. 1955 års riksdag beslöt, att vid sjukhuset skulle uppföras två nya vårdpaviljonger för en beräknad kostnad av sammanlagt högst 2 330 000 kronor, samt anvisade 100 000 kronor för ändamålet. Uppförandet av ifrågavarande paviljonger beräknas kunna igångsättas under hösten 1956. För nästa budgetår anses bära anvisas 857 000 kronor för arbetenas påbörjande och fortsättande.

Uppförande av panncentral. 1953 års riksdag beslöt, att en ny panncentral m. m. skulle uppföras vid sjukhuset för en beräknad kostnad av högst 2 670 000 kronor. För ändamålet har hittills anvisats 2 180 000 kronor.

Arbetet med uppförandet av den nya panncentralen är numera avslutat. Däremot återstår huvuddelen av ombyggnadsarbetena i gamla panncentralen samt iordningställandet av kolgården. Vad beträffar sistnämnda arbeten anses icke oväsentliga besparingar i bränsle- och personalkostnader kunna göras genom övergång till oljeeldning vid den nya panncentralen. De tidigare planerade arbetena för kolgårdens iordningställande bör därför icke komma till utförande. I stället bör sjukhusets panncentral förses med anordningar för oljeeldning. Kostnaderna härför beräknas icke överstiga 220 000 kronor eller det belopp, vartill kostnaderna för kolgårdens iordningställande uppskattats.

För slutförandet av ombyggnaden av gamla panncentralen och för instal-

lation av oljeeldning vid sjukhuset föreslås för nästa budgetår skola anvisas återstoden av den beräknade kostnaden, 490 000 kronor.

Uppförande av bostadshus för ogift personal. För uppförande av det i propositionen nr 127/1954 såsom beredskapsarbete föreslagna bostadshuset för ogift personal vid sjukhuset anses för nästa budgetår böra anvisas ett belopp av 720 000 kronor.

Anordningar för tillförsel av råvatten till vattenverket m. m. Kommittén för sinnessjukvårdens utbyggande har föreslagit åtgärder till säkerställande av sjukhusets råvattenförsörjning m. m. samt härom anfört följande.

Sjukhusets vattenbehov tillgodoses från eget ytvattenverk. Råvatten uttages från den invid sjukhuset belägna sjön Maren. Detta vatten renas genom långsamfiltrering och klorering, varefter det avsyras. Maren är en grund och näringsrik sjö med stark bottenvegetation, varför filtren ofta måste skummas och filtersanden tvättas. För att öka vattentillgången i Maren och förbättra vattnets kvalitet utfördes år 1950 anordningar för överföring av vatten från en utanför sjukhusområdet liggande sjö, Kvarnsjön, till sjön Maren. Kvarnsjön är belägen 2,5 km nordväst om vattenverket och saknar nästan helt vegetation. Sjön har ett rent och klart vatten, väl lämpat såsom råvatten för framställning av vattenledningsvatten.

De åtgärder, som vidtagits till förbättrande av vattentillförseln och vattnet i Maren, har befunnits otillräckliga för att på ett tillfredsställande sätt tillgodose sjukhusets vattenförsörjning. Verkställd utredning har visat, att Maren på grund av förenämnda förhållanden icke lämpligen bör tagas i anspråk för råvattenuttag. Det är därför nödvändigt att basera hela sjukhusets vattenförsörjning på uttag av råvatten från Kvarnsjön. Då denna sjö på grund av sin ringa storlek vid två eller flera på varandra följande torrår icke förmår fylla sjukhusets hela vattenbehov, måste vattentillgången i sjön förstärkas. Detta kan lämpligen ske genom att vatten från den omkring 200 meter från Kvarnsjön belägna sjön Gagern pumpas över till Kvarnsjön. Vattnet i Gagern är liksom vattnet i Kvarnsjön ett klart och näringsfattigt vatten, lämpat såsom råvatten.

De anordningar, som behöver vidtagas för att förse sjukhuset med vatten enligt angivna förslag, är i huvudsak anordnande av intagsledning i sjön Gagern jämte pumpverk med tryckledning för uppföring av vatten från Gagern till Kvarnsjön samt nedläggning av sluten ledning av gjutjärnsrör för överföring av vatten från Kvarnsjön till sjukhusets vattenverk. I anslutning härtill bör uppföras byggnad för flottörkammare och kammare för tryckcistern, vattenståndsvisare i maskinhuset för indikering av vattenståndet i Kvarnsjön, startanordningar för pumpverken vid sjön Gagern och övriga för driften erforderliga anordningar.

Kostnaderna för nu föreslagna anläggningar har beräknats till sammanlagt 480 000 kronor. Årskostnaderna, innefattande ränta å anläggningskostnaderna, förnyelsekostnader samt underhålls- och driftkostnader har beräknats till 30 000 kronor. Medelförbrukningen av vatten kan uppskattas till omkring 250 000 m³ per år. Fördelas årskostnaden på denna vattenmängd blir kostnaden 12 öre pr m³ vatten. Med hänsyn till den förhållandevis höga investering, som anordnandet av sjukhusets vattenför-

sörjning enligt nu framlagt förslag kommer att medföra, har kommittén låtit utreda vattenkostnaden för det fall, att sjukhusets vattenförsörjning kunde ombesörjas från stadens vattenverk. Därvid har framkommit, att om staden hade möjlighet att leverera vatten till sjukhuset, skulle vattnet betinga en kostnad av 15 öre per m³. Härtill kommer kostnaden för en tilloppsledning till sjukhusområdet med en längd av cirka 2 000 m. Ur ekonomisk synpunkt skulle sålunda en leverans av vatten från staden bli ofördelaktig för statsverket. Då staden därtill framhållit, att dess vattenverk torde komma att behöva utnyttjas helt för stadens eget framtida behov, föreslås, att sjukhusets vattenförsörjning säkras genom företagande av nu föreslagna åtgärder. Då det är angeläget, att vattenfrågan snarast löses, bör medel anvisas för nästa budgetår.

I samband med ordnandet av råvattenförsörjningen bör nya pumpverk installeras i sjukhusets vattenledningsverk. Ett utbyte av pumparna är betingat av dels en hård förslitning av desamma och dels nu pågående omläggning av sjukhusets elkraft från likström till växelström. F. n. finns i vattenverket fem elmotordrivna pumpverk, varav två för uppfordring av råvatten och tre för renvatten. Driften av pumpverken har hittills skett manuellt och varit mycket tidskrävande för maskinpersonalen. För att spara arbetstid och underlätta övervakningen bör därför vid installationen av de nya pumpverken vidtagas anordningar för automatisering av driften.

Kostnaden för nya pumpverk jämte erforderliga byggnadsarbeten och elektrisk utrustning med automatik för driften har beräknats till 60 000 kronor.

För nu föreslagna åtgärder erfordras sammanlagt 540 000 kronor. Kommittén hemställer, att detta belopp måtte anvisas för nästa budgetår.

Departementschefen anser att frågan om vidtagande av åtgärder för tillgodoseende av vattenbehovet vid sjukhuset bör ytterligare utredas och är därför icke beredd att tillstyrka kommitténs förevarande framställning.

Ombyggnad av administrationsbyggnaden. De nuvarande undersöknings- och behandlingslokalerna erbjuder icke tillräckliga utrymmen för att vid sjukhuset anordna ett medicinskt centrum. Erforderliga väntrum saknas för läkarmottagningar och befintlig tandpoliklinik. Ökade utrymmen kräves för hjälpverksamhet och för apoteket. Jämväl läkarexpeditionerna är otillräckliga och saknar liksom behandlingslokalerna erforderlig sanitär utrustning. Arbetsförhållandena inom administrationsbyggnaden är sålunda mycket besvärliga, varför en modernisering och utökning av lokalerna är påkallad.

Ett upprättat förslag till ombyggnad innebär i huvudsak att i den ena hälften av byggnadens bottenvåning kommer att förläggas — förutom lokal för personalläkarmottagning — samtliga till undersöknings- och behandlingsavdelningar hörande lokaler jämte tandklinik, laboratorier och apotek. Härigenom skulle en tillfredsställande lösning av sjukhusets medicinska centrum erhållas. Våningen 1 trappa kommer att inrymma erforderliga expeditioner för läkare och hjälpverksamhet samt direktionsrum och bibliotek. Familjebostaden i våningen 2 trappor avses skola bibehållas.

Kostnaden för den föreslagna ombyggnaden av sjukhusets administrationsbyggnad har beräknats till 145 000 kronor. Detta belopp föreslås anvisat för nästa budgetår.

S:t Olofs sjukhus i Visby

Uppförande av snickeriverkstad m. m. För uppförande av den i propositionen nr 123/1955 såsom beredskapsarbete föreslagna snickeriverkstaden m. m. anses för nästa budgetår böra anvisas 170 000 kronor.

Uppförande av vårdpaviljong. Sinnessjukhuset inrymmer 216 fastställda vårdplatser. Medelbeläggningen har under de senaste tio åren varit omkring 300 patienter. Detta förhållande sammanhänger med att sjukhuset måst tagas i anspråk för vård av förutom i egentlig mening sinnessjuka ett icke obetydligt antal lättskötta sinnessjuka och psykiskt efterblivna samt fall av alkoholister, som i brist på annan vårdmöjlighet inom länet måst intagas på sjukhuset. Därjämte har vid inträffade sjukdomsfall bland de å fångvårdsanstalten i Visby intagna åtskilliga med hemortsrätt utom länet måst beredas plats vid sjukhuset.

Vid bedömningen av de föreliggande vårdbehoven inom länet har befunnits mest angeläget, att större möjligheter skapas för vård av akut sjuka och lättskötta vårdfall, i stort sett motsvarande klientelet vid en psykiatrisk lasarettsavdelning. En härför lämpad vårdavdelning, där platser skulle kunna beredas även för alkoholskadade, bör således utformas såsom en psykiatrisk klinik vid sjukhuset. I anslutning till vårdavdelningarna bör anordnas en särskild behandlingsavdelning, vilken samtidigt kan utnyttjas som medicinskt centrum vid sjukhuset.

Det föreslås alltså, att utbyggnaden av sjukhuset tills vidare begränsas till uppförande för angivna ändamål av en paviljong i två våningar, vardera inrymmande en vårdavdelning om 24 platser. I en vinkelbyggnad till paviljongens huvuddel beräknas ovannämnda behandlingsavdelning bli inrättad. I byggnadens souterrängvåning förlägges erforderliga lokaler för arbetsterapi. Paviljongen tänkes förlagd inom sjukhusområdets östra del.

Frågan i vilken omfattning landstinget bör bidra till kostnaderna för avdelningens uppförande och drift föreslås lämpligen få prövas i samband med den utredning rörande med lasarettets i Visby utbyggnad sammanhängande spørsmål, som departementschefen har för avsikt att låta verkställa.

Kostnaderna för den föreslagna nybyggnaden har beräknats till sammanlagt 1 475 000 kronor, varav 1 350 000 kronor för själva byggnaden och 125 000 kronor för yttre ledningar, planeringsarbeten m. m. Det hemställs, att för nästa budgetår måtte anvisas 700 000 kronor för byggnadsarbetenas påbörjande.

Gullberna sjukhus i Karlskrona

Uppförande av ekonomibyggnader och vårdpaviljonger m. m. 1952 års riksdag beslöt, att i Karlskrona skulle uppföras ett nytt sinnessjukhus för en beräknad kostnad av högst 27 000 000 kronor, kostnaderna för personalbostäder och arbetsterapibyggnad ej inräknade. Hittills har för ändamålet anvisats sammanlagt 20 500 000 kronor.

Enligt den uppgjorda tidsplanen för ifrågavarande byggnadsarbeten har etapp III påbörjats i början av år 1955. Etapp IV beräknas kunna igångsättas i början av innevarande år. För arbetenas fortsättande begäres för nästa budgetår 5 500 000 kronor.

Uppförande av personalbostäder. 1955 års riksdag beslöt uppförande av ett personalbostadshus vid sjukhuset — inrymmande samtliga vid sjukhuset erforderliga bostäder med undantag av lägenheter för läkare och intendent — för en beräknad kostnad av högst 2 570 000 kronor, kostnader för yttre ledningar och planeringsarbeten m. m. inberäknade, samt anvisade för budgetåret 1955/56 1 700 000 kronor för ändamålet.

Personalbostadshuset har börjat uppföras under hösten 1955 och beräknas bli helt färdigställt under nästa budgetår. För budgetåret 1956/57 begäres återstoden av den beräknade kostnaden, 870 000 kronor.

Uppförande av bostäder för läkare. 1954 års riksdag beslöt uppförande av en bostad för överläkare vid sjukhuset. Vidare har 1955 års riksdag beslutat uppförande av bostadshus för den vård- och ekonomipersonal, som anses böra vara bosatt inom sjukhusets område.

Nu föreslås uppförande av bostäder omfattande en lägenhet om 6 rum och kök för överläkare samt fyra lägenheter om 4 rum och kök för läkare.

Av de sålunda föreslagna bostäderna beräknas överläkarbostaden inrymmas i enfamiljshus, medan de fyra läkarbostäderna förlägges till ett radhus. Bostäderna är till storlek och utrustning planerade i enlighet med de normer som numera tillämpas för bostäder vid de statliga sinnessjukhusen.

Kostnaderna har beräknats till sammanlagt 590 000 kronor, varav 110 000 kronor för överläkarbostaden. För arbetena begäres för nästa budgetår 490 000 kronor.

Uppförande av byggnad för arbetsterapi och sysselsättning. Kommittén för sinnessjukvårdens utbyggande framhåller, att sysselsättnings- och arbetsterapien alltmer vinner terräng inom sinnessjukvården, varför man vid planläggningen av erforderliga lokaler för sådan terapi bör tillse, att dessa göres tillräckligt rymliga. Denna strävan synes motiverad även med tanke på, att nya verksamhetsgrenar framdeles kan behöva upptagas såsom arbetsterapi med därav följande ökade krav på differentiering av de sysselsatta

patienterna. Av kommittén gjorda undersökningar har visat, att vid ett sjukhus med det antal vårdplatser, till vilket Gullberna sjukhus utbygges — omkring 800 platser — mellan 200 och 250 patienter f. n. beräknas kunna deltaga i den egentliga arbetsterapien. En intensifierad aktiv terapi för det kroniska klientelet torde emellertid komma att väsentligt öka detta antal.

Kommittén anför vidare.

Golvytan av de för terapiverksamhet erforderliga arbetslokalerna har uppskattats till omkring 1 300 m². Terapien förutsättes därvid omfatta följande sysselsättningsområden, nämligen snickeri och metallslöjd, måleri, tapetseri, vävnad och sömnad, skrädderi, skomakeri, korgmakeri och bokbinderi. De olika arbetsterapilokalerna beräknas i erforderlig omfattning utnyttjas även för arbeten, som sammanhänger med sjukhusets drift. Utöver lokaler för nu angivna arbeten tillkommer kommunikationsutrymmen, kapprum och toaletter. I anslutning till dessa utrymmen bör man anordna bl. a. frisørsalong och kaffeservering, utställnings- och butikslokal för försäljning av patienternas egna alster samt en affärslokal för tobaksvaror, choklad, blommor och andra liknande förnödenheter åt såväl sjukhusets patienter och personal som besökande vid sjukhuset. Den planerade nybyggnaden, som anslutes till sjukhusets kulvertsystem, föreslås i enlighet med tidigare planläggning förlagd invid den centrala torgbildning, som i övrigt begränsas av sjukhusets byggnader för administration och medicinskt centrum, samlingssalar och matsal m. m.

Kostnaderna för byggnadsarbetena har beräknats till sammanlagt 2 220 000 kronor. Departementschefen förordar att för nästa budgetår anvisas 1 000 000 kronor för arbetenas påbörjande.

S:t Lars' sjukhus i Lund

Ombyggnad av vårdpaviljong nr 42 samt anordnande av arbetsterapilokaler m. m. 1955 års riksdag beslöt ombyggnad av vårdpaviljong nr 42 samt anordnande av arbetsterapilokaler m. m. vid sjukhuset för en beräknad kostnad av sammanlagt högst 2 260 000 kronor.

Arbetet med anordnande av arbetsterapilokaler har påbörjats under hösten 1955, och ombyggnaden av vårdpaviljong nr 42 beräknas kunna igångsättas under hösten 1956.

Det hemställs, att 1 200 000 kronor måtte anvisas för nästa budgetår för arbetenas fortsättande.

Uppförande av bostadshus för förste läkare. Kommittén för sinnessjukvårdens utbyggande har hemställt, att för uppförande av det i propositionen nr 124/1953 såsom beredskapsarbete föreslagna bostadshuset för förste läkare vid sjukhuset måtte för nästa budgetår anvisas 140 000 kronor.

Departementschefen förordar, att arbetet fortfarande upptages såsom beredskapsarbete.

Modernisering av personalbostäder. För genomförande av den i propositionen nr 124/1953 såsom beredskapsarbete föreslagna moderniseringen av

de för gift personal avsedda bostadshusen 61—67 vid sjukhuset föreslås för nästa budgetår skola anvisas 300 000 kronor för arbetenas påbörjande.

Ombyggnad av vårdpaviljong nr 45. Den inom sjukhusets västra del påbörjade renoveringen anses böra fortsättas med upprustning av paviljong nr 45. Denna byggnad är utformad och disponerad på samma sätt som paviljong nr 42 och företer samma brister som denna. Byggnaden bör därför bli föremål för samma ombyggnadsåtgärder som beslutats för paviljong nr 42, innebärande i huvudsak en omdisposition av samtliga avdelningar och påbyggnad av vindsvåningen, installation av hiss i byggnaden samt inredande av förråd och skyddsrum m. m. i källarvåningen. Härigenom skulle paviljongen i likhet med paviljong nr 42 komma att inrymma en vårdavdelning med 27 platser i varje våningsplan eller tillhoppa fyra avdelningar med sammanlagt (4×27) 108 platser.

Kostnaderna för ombyggnaden har beräknats till sammanlagt 1 800 000 kronor, varav 45 000 kronor för yttre arbeten. Det hemställs, att 300 000 kronor måtte anvisas för nästa budgetår för arbetenas påbörjande.

Vipeholms sjukhus i Lund

Uppförande av personalbostäder. För uppförande av de i propositionen nr 123/1955 såsom beredskapsarbete föreslagna personalbostäderna föreslås för nästa budgetår skola anvisas 260 000 kronor.

S:ta Maria sjukhus i Hälsingborg

Uppförande av bostadshus för ogift personal. För uppförande av det i propositionen nr 123/1955 såsom beredskapsarbete föreslagna bostadshuset för ogift personal begäres för nästa budgetår 405 000 kronor.

Ombyggnad av paviljong nr 5. För ombyggnad av den i propositionen nr 123/1955 såsom beredskapsarbete föreslagna paviljong nr 5 föreslås för nästa budgetår skola anvisas 720 000 kronor.

Anslutning av vissa personalbostadshus till panncentralen. Kommittén för sinnessjukvårdens utbyggande har hemställt, att för utförande av den i propositionen nr 123/1955 såsom beredskapsarbete föreslagna anslutningen av vissa personalbostadshus till sjukhusets panncentral måtte för nästa budgetår anvisas 390 000 kronor.

Departementschefen förordar, att arbetet fortfarande upptages såsom beredskapsarbete.

Ombyggnad av administrationsbyggnaden. Uppförandet vid sjukhuset av ett bostadshus för ogift personal skapar möjligheter att frigöra vissa bostäder bl. a. i administrationsbyggnaden. Denna byggnad, som uppfördes år

1927, har icke varit föremål för någon mera genomgripande upprustning och modernisering.

I syfte att förbättra vårdmöjligheterna vid sjukhuset anses angeläget, att sjukhusets medicinska centrum upprustas att motsvara nutida krav. Sålunda är det viktigt, att erforderliga undersöknings- och behandlingslokaler tillskapas. Ävenså bör behovet av ökat utrymme för läkarexpeditioner tillgodoses. Ett upprättat förslag till ombyggnad innebär i huvudsak, att till souterängvåningen förlägges röntgenavdelning, utrymmen för elektroencephalografi och elektrokardiografi, operationsrum samt lokaler för personalläkare och tandklinik. Vidare föreslås anordnandet av en mindre hörsal för undervisningsändamål. I byggnadens bottenvåning inrymmes läkarexpeditioner för två av sjukhusets överläkaravdelningar samt postkontor och telefonväxel. I våningen 1 trappa anordnas expedition för den tredje överläkaravdelningen, sjukhuskontor, laboratorier och apotek. I våningen 2 trappor inrymmes expeditioner för hjälpverksamhet medan våningen i övrigt tages i anspråk för jourrum och bostadsrum för vikarierande läkare. För att underlätta transport mellan våningarna föreslås, att hiss installeras i byggnadens trapphus.

Kostnaderna för nu föreslagna ombyggnadsarbeten har beräknats till 875 000 kronor. Det hemställes, att för nästa budgetår måtte anvisas 300 000 kronor.

Ombyggnad av vattenverket. Sjukhusets vattenbehov tillgodoses f. n. dels från ett inom sjukhusområdet beläget eget grundvattenverk, bestående av två stycken grundvattenbrunnar med pumpverk jämte luftnings- och filteranläggning och dels genom en ledning från Hälsingborgs stads vattenledningsnät. Av grundvattenbrunnarna har den först anlagda ej varit inkopplad under de senaste två åren, då den börjat sina. Vattnet i denna brunn har därjämte undergått sådan förändring, att det ej är lämpligt som råvatten till filteranläggningen. Den senast anlagda grundvattenbrunnen lämnar så rikligt med vatten, att 600 m³ per dygn har kunnat uttagas ur brunnen. Företagna analyser av detta vatten har visat, att den befintliga filteranläggningen kan fullt tillfredsställande reducera vattnets järnhalt. Filtret har emellertid visat sig icke vara till fyllest för att befria vattnet från manganföreningar. Olika förslag till förbättring av filteranläggningen har diskuterats och man har därvid kommit till, att den nuvarande luftningsmetoden icke längre bör användas. I stället bör vattnet filtreras genom fällning med kalk före snabbfiltreringen. Med denna metod ernås förutom effektiv avjärning och avmanganisering jämväl en avsevärd minskning av vattnets hårdhetsgrad från cirka 20° till cirka 10°.

Den nu föreslagna metoden för vattnets avjärning och avmanganisering kommer att något öka kostnaderna för framställning av vattenledningsvatten från sjukhusets eget vattenverk, enär kalk måste inköpas och lagras.

Å andra sidan medför den nya metoden vissa besparingar. På grund av det renade vattnets mindre hårdhetsgrad kommer sålunda saltåtgången att minska vid avhårdningen av det vatten, som användes till varmvattenberedning och i kök.

Verkställd utredning har visat, att samtliga kostnader för framställning av vattenledningsvatten från det egna verket kan beräknas till 5 öre per m³. Det vatten, som levereras från Hälsingborgs vattenverk, betingar f. n. ett pris av 30 öre per m³. Kostnaden för ombyggnad av filteranläggningen har beräknats till 30 000 kronor. I jämförelse med ett tillgodoseende av sjukhusets hela vattenbehov från stadens vattenverk — vilket torde vara den enda alternativa lösningen av sjukhusets vattenfråga — kan ombyggnadskostnaden väntas bli inbesparad på mindre än ett år.

För ifrågavarande ändamål begäres för nästa budgetår ett belopp av 30 000 kronor.

S:t Jörgens sjukhus i Göteborg

Uppförande av vårdpaviljong nr 1. 1955 års riksdag beslöt, att vid sjukhuset skulle uppföras en vårdpaviljong för en beräknad kostnad av högst 2 815 000 kronor, samt anvisade för budgetåret 1955/56 ett belopp av 900 000 kronor för ändamålet.

Arbetena beräknas kunna påbörjas under år 1956. För nästa budgetår föreslås skola anvisas 1 000 000 kronor för arbetenas fortsättande.

Uppförande av personalbostäder. För uppförande av de i propositionen nr 127/1954 såsom beredskapsarbete föreslagna personalbostäderna vid sjukhuset begäres för nästa budgetår 555 000 kronor.

Uppförande av vårdpaviljongerna nr 2 och 3. Såsom en första etapp i uppbyggnaden av sjukhusets vårdpaviljonger har 1955 års riksdag beslutat uppförande av paviljong nr 1. Kommittén för sinnessjukvårdens utbyggande föreslår, att ytterligare två nya paviljonger uppföres vid sjukhuset samt anför härom följande.

Inledningsvis har kommittén anfört, att ett intensifierat utbyggande av sjukhuset kommer att medverka till en i hög grad behövlig avlastning av Restads sjukhus. Härigenom skapas även möjligheter att snabbare genomföra en modernisering av sistnämnda sjukhus, vilket med hänsyn till där rådande förhållanden måste anses synnerligen angeläget. Tillkomsten av nu föreslagna paviljonger skulle vidare skapa förutsättningar för att organisera den av kommittén förordade undervisnings- och forskningsavdelningen vid sjukhuset.

Vid utformningen av de föreslagna paviljongerna har sålunda förutsatts, att till en undervisnings- och forskningsavdelning bör knytas såväl manliga som kvinnliga patienter. Därjämte har kraven på goda möjligheter till differentiering ansetts böra upprätthållas inom ramen för det något mindre antal vårdplatser, som bör förekomma vid en dylik avdelning. Envar av

paviljongerna beräknas komma att inrymma en avdelning med 24 vårdplatser för oroliga patienter, förlagd i våningen 1 trappa, och en avdelning med 44 platser i bottenvåningen. I souterräng- och källarvåningen förläggas lokaler för arbetsterapi förutom sedvanliga förrådsutrymmen och skyddsrum. Paviljongerna, varav den ena är avsedd för manliga och den andra för kvinnliga patienter, kommer att inredas och utrustas i enlighet med numera gällande standard. Såsom ett led i avdelningens slutliga utformning, avseende anslutning av såväl nu ifrågavarande paviljonger som paviljong 1 till sjukhusets blivande medicinska centrum, föreslås anordnande av kulvert mellan paviljongerna. Enligt den uppgjorda planen för placering av nytillkommande byggnader vid sjukhuset tänkes medicinskt centrum förlagt mellan paviljong nr 1 och nu föreslagna paviljonger.

Kostnaderna för paviljongerna har beräknats till sammanlagt 3 500 000 kronor, varav 3 000 000 kronor för nybyggnad av paviljongerna och 500 000 kronor för yttre arbeten. Kommittén hemställer, att för nästa budgetår måtte anvisas 1 000 000 kronor för byggnadsarbetenas påbörjande.

Departementschefen förordar, att avdelningarnas storlek får prövas av Kungl. Maj:t innan detaljritningar göres upp. Med hänsyn till den takt, i vilket arbetena beräknas komma att bedrivas anses medelsanvisningen för nästa budgetår kunna begränsas till 800 000 kronor.

Uppförande av bostadshus för överläkare och intendent. För att bereda plats för de ovan föreslagna paviljongerna nr 2 och 3 vid sjukhuset måste en å sjukhusområdet befintlig bostadsbyggnad av trä slopas. Denna byggnad, som f. n. inrymmer bostäder för intendent och en förste läkare, är av dålig beskaffenhet och har en sådan planläggning, att i densamma icke kan iordningställas ändamålsenliga bostäder. En ersättningsbyggnad för ifrågavarande bostadslägenheter skulle därför ha blivit aktuell inom en snar framtid. På grund härav bör lägenheterna nu ersättas med två nya bostadshus, vilka bör utföras som bostäder för överläkare och intendent. Förslaget till uppförande av bostad för överläkare sammanhänger med att den nuvarande överläkarbostaden, tillika sjukhuschefens kontor, icke uppfyller de krav, som bör ställas på en bostad för denne befattningshavare. Den nya överläkarbostaden skulle sålunda framdeles komma att utnyttjas som bostad för sjukhuschefen eller den ytterligare överläkare, som på grund av sjukhusets utbyggnad kan komma att anställas.

Byggnaderna, som tänkes förlagda väster om sjukhusets nya bostadsområde i närheten av den blivande huvudinfarten till sjukhuset, föreslås utförda såsom enplansvillor med en mindre del av källarvåningen utgrävd för förråd m. m. I enlighet med numera tillämpade normer beträffande ifrågavarande typ av bostäder kommer överläkarbostaden att få en lägenhetsyta om cirka 160 m² och omfatta 6 rum och kök. Intendentbostaden får en lägenhetsyta av 140 m² och kommer att inrymma 5 rum och kök. I anslutning till byggnaderna anordnas friliggande garage. I övrigt utrustas och inredas byggnaderna enligt gängse standard.

Kostnaderna för nu föreslagna bostäder har beräknats till sammanlagt 325 000 kronor, varav 285 000 kronor för själva byggnaderna samt 40 000 kronor för yttre ledningar och planeringsarbeten. Det hemställs, att hela det erforderliga beloppet, 325 000 kronor, måtte anvisas för nästa budgetår.

Uppförande av vattentorn m. m. Kommittén för sinnessjukvårdens utbyggande har framhållit, att det vid genomförandet av utbyggnaden av sjukhuset är nödvändigt, att bl. a. sjukhusets vattenförsörjning tryggas. Kommittén har härom anfört följande.

Sjukhusets vattenbehov tillgodoses med grundvatten från eget vattenverk. Vattnet uttages ur en grundvattenbrunn och uppfordras med centrifugalpumpar till en högreservoar, rymmande 150 m³ och anlagd för utjämning av vattenförbrukningens variationer och för att tjäna som eldsläckningsreserv. Vattentrycket är otillräckligt för att förse de vid sjukhuset nyuppförda bostadshusen med vatten. För tillgodoseende av vattenförsörjningen har därför en tryckstegringsanläggning utförts. Denna är förlagd i källaren till paviljong nr I.

Vattenverket befinner sig i dåligt skick. Pumpverken, som anskaffades år 1924, är förslitna och bör utbytas. Högreservoaren är otät och trots vidtagna lagningar föreligger risk, att vattnet förorenas genom inträngande dag- eller grundvatten. I ekonomibyggnaden och närliggande paviljonger är vattentrycket i de övre våningarna otillfredsställande. Till de dåliga tryckförhållandena bidrar rostavlagringar i de äldre huvudledningarna, vilkas dimensioner därjämte är för klena. Högreservoarens rymd är dessutom för liten för att samtidigt utjämna variationerna i sjukhusets vattenförbrukning och hålla en tillräcklig eldsläckningsreserv. Kommittén har låtit upprätta förslag till ny högreservoar. Servoaren tänkes förlagd i ett vattentorn med en vattenbehållare rymmande 250 m³. Hög- och lågvattentornen i den nya servoaren kommer att ligga omkring 34,5 m v. p. högre än i den nu befintliga servoaren. Då vattentryckförhållandena vid sjukhuset sålunda kommer att förbättras, kan efter tillkomsten av den nya högreservoaren den förenämnda tryckstegringsanläggningen slopas. I samband med anläggandet av vattentornet bör det befintliga vattenpumpverket utbytas.

Den planerade utbyggnaden av sjukhuset gör det jämväl nödvändigt att omlägga och komplettera vissa vatten- och avloppsledningar. Sålunda är bl. a. en del huvudvattenledningar dels för klen dimensionerade och dels i stor utsträckning igenslammade. Vidare är det nödvändigt att företaga rensning av vissa avloppsledningar, som blivit överväxta av trädrötter. Därjämte bör en del regnvattenbrunnar, som nu är inkopplade på spillvattensystemet, frikopplas från detta och anslutas till sjukhusets särskilda ledningssystem för dagvatten. Med hänsyn till markens lösa beskaffenhet måste vid nedläggning av nya ledningar spont utföras vid grävning av rörgravarna samt särskild utbottning anordnas för ledningarna.

Vid Harås, beläget inom sjukhusområdets östra del, finns två bostadshus. Vattenbehovet i dessa hus tillgodoses från sjukhusets vattenledningsverk. Avloppsvattnet avledes till ett öppet dike, sedan det passerat en rensbrunn. Hälsovårdsmyndigheterna tillåter icke, att spolvatten från vattenklosetter utsläppes i diket. Avloppsledningarna avleder därför f. n. endast avlopps-

vatten från disk och bad samt regnvatten. Ett villkor för att inkoppla vattenklosettanläggningar är sålunda, att anordningar vidtages för att överföra allt spillvatten från bostadshusen till sjukhusets avloppssystem. Då Harås är skilt från det övriga sjukhusområdet av en vattendelare, måste avloppsvattnet pumpas över denna och därefter ledas med självfall till närmast belägna avloppsledning. Förslag till härför erforderlig pumpanläggning med tryckledning samt självfallsledning har därför upprättats. Dessa anordningar kan användas för att betjäna jämväl en framtida nybyggelse inom ifrågakommande delar av sjukhusets område.

Nu föreslagna åtgärder har kostnadsberäknats till 590 000 kronor, varav 281 000 kronor för uppförande av vattentorn med tillloppsledningar och pumpverk, 262 000 kronor för omläggning av vatten- och avloppsledningar samt 47 000 kronor för ordnande av avlopp från bostadshusen vid Harås. Kommittén hemställer, att angivna belopp måtte anvisas för nästa budgetår.

Departementschefen anser att frågan om vidtagande av åtgärder för tillgodoseende av vattenbehovet bör ytterligare utredas och är icke heller beredd att f. n. tillstyrka framställningen om anordnande av avlopp från de inom sjukhusområdet belägna bostadshusen vid Harås.

Utbyggnad av centralköket m. m. För tillgodoseende av den ökade belastning på sjukhusets centralkök som tillkomsten av föreslagna tre nya paviljonger medför är en ökning av kökets kapacitet erforderlig. Kommittén för sinnessjukvårdens utbyggande har därför föreslagit en utbyggnad av centralköket m. m. samt härom anfört följande.

Köket är planerat för 410 dagportioner, vilket motsvarar det för sjukhuset fastställda vårdplatsantalet. På grund av överbeläggning vårdas vid sjukhuset f. n. omkring 550 patienter. Härtill kommer den personal, som intager måltider vid sjukhuset, uppgående till 50—60 befattningshavare. Köket har sålunda f. n. att framställa omkring 600 dagportioner. De nya paviljongerna beräknas föranleda en ökning med minst 300 portioner. På grund av angivna omständigheter måste en sådan utökning av köket ske med avseende på såväl apparatutrustning som lokalyta, att det framtida portionsbehovet täckes.

I anslutning till det nuvarande centralköket i ekonomibyggnaden är sjukhusets tvättinrättning inrymd. Enligt verkställd utredning rörande kökets utvidgning har det befunnits vara mest ändamålsenligt, att denna sker genom att taga en del av de angränsande tvättlokalerna i anspråk. Sjukhusets tvättbehov beräknas i stället kunna tillgodoses vid en föreslagen centraltvättanläggning för västkustområdet, förlagd till Trollhättan. Med hänsyn till bl. a. att det nya sjukhuset i Falköping samt de för Hallands och Älvsborgs län föreslagna sjukhusen avses skola betjänas av detta centraltvätteri räknar kommittén med, att detta måste komma till utförande inom de närmaste åren. Enligt kommitténs mening kommer tvättinrättningen vid S:t Jörgens sjukhus följaktligen att bibehållas endast under en övergångsperiod. Kommittén har därför undersökt, huruvida möjligheter föreligger att under denna tid få sjukhusets tvätt utförd vid annan tvättinrättning. Några tvättanläggningar med tillräcklig kapacitet härför finns emellertid f. n. icke att tillgå. Vid ett ianspråktagande av en del av sjukhusets tvätt-

lokaler för kökets utbyggnad måste därför provisoriska anordningar vidtagas för att säkerställa sjukhusets tvätt. Dessa anordningar omfattar, såvitt angår centralköket, inredande i en del av tvättlokalen av mjölkkyllanläggning, brödrum samt hall för matutlämning. Vidare bör inom denna lokal beredas plats för en utökning av kökets kallskänk. Ungefär hälften av lokalens golvyta behöver sålunda tagas i anspråk. Till köket bör anskaffas bl. a. fyra nya ånggrytor, två kokskåp, ett stekskåp och ett stekbord, varjämte den befintliga elspisen, som är förbrukad, bör ersättas. Vad angår tvättinrättningen bör den minskning av dennas lokaler, som föranledes av kökets utökning ersättas med en provisorisk tillbyggnad av ekonomibygnaden. Den vid tvätteriet befintliga maskinutrustningen bör delvis ersättas i samband med överflyttningen i tillbyggnaden. För att tillgodose sjukhusets ökade tvättbehov måste dessutom en viss komplettering av utrustningen ske. En tvättmaskin, en strykbordsmangel, tre torktumlare, en skulderpress och ett pressaggregat måste sålunda anskaffas. Dessa nyan-skaffade maskiner kan användas i den blivande centraltvättanläggningen i Trollhättan.

Kostnaderna för nu föreslagna åtgärder har beräknats till sammanlagt 900 000 kronor.

Enligt vad kommittén erfarit har ett samgående mellan försvarets fabriksstyrelse och Värmlands läns landsting planerats för uppförande av den i kommitténs betänkande föreslagna centraltvättinrättningen i Karlstad, avsedd för Örebro och Värmlands län. Planerna härå har enligt uppgift framskridit så långt, att byggnadsföretaget kan påbörjas, så snart byggnadstillstånd erhålles, och vara slutfört till årsskiftet 1957/58. Därest så kan ske, skulle den nya tvättanstalten kunna omhändertaga tvätten från S:t Jörgens sjukhus, till dess centraltvättanstalten i Trollhättan kommer till stånd. De nys föreslagna anordningarna för att under en begränsad tid bibehålla tvättanläggningen vid sjukhuset erfordras i dylikt fall alltså icke. Den för kökets utvidgning icke ianspråktaga delen av tvättlokalen bör i stället iordningställas för att inrymma sjukhusets tvättförråd samt lokaler för in- och utlämning av tvätt. Enligt verkställd utredning skulle kostnaden härför samt kostnaderna för föreslagen utbyggnad av köket uppgå till 450 000 kronor. Medelsbehovet enligt denna alternativa lösning av sjukhusets tvättfråga skulle alltså understiga medelsbehovet för i det föregående föreslagna anordningar med (900 000—450 000) 450 000 kronor. Möjligheterna att realisera byggnadsplanerna rörande centraltvätteriet i Karlstad måste emellertid bedömas såsom ovissa med hänsyn till föreliggande svårigheter att erhålla byggnadstillstånd. Då dessutom något ställningstagande till frågan om den statliga tvättverksamhetens organisation ännu icke föreligger från statsmakternas sida, anser sig kommittén nödsakad att äska medel för att genom provisoriska arrangemang för tvättanläggningens bibehållande säkerställa sjukhusets drift.

Departementschefen hänvisar till vad han ovan anført angående tillgodoseende av tvättbehovet vid Ryhovs sjukhus och anser att vad sålunda anförts bör gälla i tillämpliga delar jämväl i fråga om föreslagna åtgärder för tillgodoseende av tvättbehovet vid S:t Jörgens sjukhus. För utbyggnad av sjukhusets centralkök m. m. föreslås för nästa budgetår skola anvisas tillhoppa 900 000 kronor.

Restads sjukhus i Vänersborg

Uppförande av bostadshus för ogift personal. För uppförande av det i propositionen nr 127/1954 såsom beredskapsarbete föreslagna bostadshuset för ogift personal — inrymmande 2 dubletter och 12 enkelrum — begäres för nästa budgetår 295 000 kronor.

Omläggning av yttre vatten- och avloppsledningar samt anordnande av reningsverk. Sedan den genom kommitténs försorg förelagna utredningen numera färdigställt, kan omfattningen av de erforderliga åtgärderna närmare överblickas. Kommittén anför härutinnan följande.

De rörledningsarbeten, som ingår i förenämnda hemställan, omfattar huvudsakligen angivna vatten- och avloppsledningar från bostadshusen Ya — Yc, Z och Å, den nya upptagningspaviljongen, bostadshuset Gamla Restad och de befintliga paviljongerna XI och XII. Kostnaderna har beräknats till 350 000 kronor.

Utförandet av i övrigt erforderliga spillvattenledningar inom sjukhusområdet har, under förutsättning att befintliga avloppsledningar kommer att utnyttjas till separata regnvattenledningar, beräknats draga en kostnad av 890 000 kronor.

Såsom kommittén framhållit förutsätter kommittén ett samgående med Vänersborgs stad beträffande det föreslagna reningsverket. Stadens anslutning till reningsverket avser ett intill sjukhuset befintligt bostadsområde, benämnt Mariedal. Då detta område är beläget på betydande avstånd från stadens centrum, kan en anslutning av detsamma till stadens centrala avloppssystem icke lämpligen ske. För stadens del är det därför angeläget att kunna ansluta mariedalsområdet till det nu föreslagna reningsverket. Staten och staden har därvid att efter vissa proportioner fördela anläggningskostnaderna för verket och kostnaderna för vissa andra gemensamma avloppsanläggningar.

Reningsverket anordnas för höggradig rening av spillvattnet och beräknas få en kapacitet svarande mot 1 100 patienter samt 700 personer inom det staden tillhöriga bostadsområdet. Hela anläggningskostnaden har beräknats till 700 000 kronor. Vid en antagen maximal daglig vattenförbrukning av 900 l per patient, innefattande även förbrukningen för den inom sjukhusets område boende personalen, samt 300 l per person inom stadens bostadsområde kommer sjukhusets andel i anläggningskostnaden att uppgå till 83 procent eller 580 000 kronor.

De anordningar, som förutom reningsverket blir gemensamma för staden och staden, är en utmed sjukhusområdets västra gräns belägen, staden tillhörig samlingsledning från bostadsområdet Mariedal och en föreslagen tryckledning från samlingsledningen till reningsverket samt en för tryckledningen erforderlig pumpanläggning. Kostnaderna härför har beräknats till sammanlagt 140 000 kronor. För sjukhusets del kommer bostadshuset inom sjukhusområdets västra del att anslutas till ledningarna och pumpstationen. Med utgångspunkt från antalet inom dessa byggnader boende personer och antalet invånare inom bostadsområdet Mariedal

har den på staten ankommande kostnaden för berörda del av anläggningen beräknats till 20 procent av totalkostnaden eller 28 000 kronor.

Sammanlagda kostnaden för nu föreslagna arbeten skulle sålunda för statens del komma att uppgå till 1 848 000 kronor. Skillnaden mellan den tidigare uppgivna och den nu framräknade kostnaden (1 875 000 — 1 848 000) 27 000 kronor förklaras av, att stadens andel i kostnaderna tidigare beräknats för lågt.

För reglering av de på staten resp. Vänersborgs stad ankommande kostnaderna för såväl anläggning som drift och underhåll av reningsverket och övriga gemensamma anläggningar har kommittén efter förhandlingar med staden slutit ett preliminärt avtal.

Avtalstexten har intagits i statsrådsprotokollet (s. 85—87), till vilket utskottet får hänvisa.

Jämlikt stadsfullmäktiges i Vänersborg protokoll den 29 december 1955 har staden för sin del godkänt avtalet.

Departementschefen anser sig för sin del kunna biträda ifrågavarande avtal samt förordar, att för nästa budgetår anvisas 500 000 kronor för arbetenas fortsättande.

Uppförande av bostadshus för gift personal. 1952 års riksdag beslöt att vid sjukhuset skulle för en kostnad av högst 1 360 000 kronor utföras dels nybyggnader för ogift personal och dels modernisering samt ombyggnad av vissa familjebostäder. Genom särskilda beslut av Kungl. Maj:t har hela det anvisade beloppet sedermera ställts till byggnadsstyrelsens förfogande.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 15 december 1955 har byggnadsstyrelsen efter samråd med medicinalstyrelsen beträffande ifrågavarande ny- och ombyggnader föreslagit, att den däri ingående moderniseringen av bostadshuset Y 1—Y 3 icke måtte komma till utförande, då dessa byggnader är i sådant skick, att det icke anses försvarligt att där vidtaga en genomgripande istandsättning. Byggnaderna bör enligt styrelsen under en övergångstid kunna utnyttjas för bostäder åt vikarier. För att täcka behovet av permanenta bostäder har styrelsen föreslagit, att ett nytt bostadshus uppföres.

Byggnaden föreslås, i enlighet med numera tillämpade normer för bostäder vid sinnessjukhusen, utförd att inrymma 9 trerumslägenheter om cirka 70 m², 3 tvårumslägenheter om cirka 55 m² och 3 enkelrum om cirka 20 m².

Kostnaderna för den föreslagna bostadsbyggnaden har beräknats till 620 000 kronor. Härtill kommer kostnader dels för utökning av utvändiga rörledningar vid nybyggnad i stället för vid ombyggnad med 15 000 kronor och dels för yttre arbeten med 40 000 kronor. Sammanlagt erfordras alltså 675 000 kronor. I de av riksdagen anvisade medlen ingår kostnader för Y-husens modernisering med 260 000 kronor. Utöver detta belopp fordras för bostadshusets uppförande sålunda 415 000 kronor.

Det förordas, att nu föreslagen ändring i det beslutade bostadsbyggnadsprogrammet vid sjukhuset måtte godkännas samt att för nästa budgetår måtte för angivna ändamål anvisas 415 000 kronor.

Uppförande av två vårdpaviljonger. Uppförande av två nya vårdpaviljonger anses vara den åtgärd som i första hand bör vidtagas för sjukhusets fortsatta upprustning och modernisering, sedan den tidigare beslutade upptagningspaviljongen blivit färdigställd under innevarande budgetår. Bl. a. är det angeläget, att vid sjukhuset skapas större möjligheter att evakuera patienterna från de paviljonger, som framdeles måste ombyggas eller ersättas med nya.

Det föreslås, att de befintliga paviljongerna 4 och 9 rives och att i deras ställe uppföres två nya vårdpaviljonger, avsedda för oroliga patienter. Nybyggnaderna avses komma att inrymma vardera två avdelningar om 24 platser eller sammanlagt 96 platser samt bli utformade och utrustade enligt numera tillämpade normer för vårdavdelningar av ifrågavarande slag.

Kostnaderna för de föreslagna arbetena beräknades i tidigare förslag på grundval av prisläget den 1 juli 1954 till sammanlagt 2 410 000 kronor, varav 2 350 000 kronor för byggnaderna jämte rivning av paviljongerna 4 och 9 samt 60 000 kronor för promenadgårdar och yttre ledningar. På grund av härefter inträffad prishöjning med omkring tre procent anses totalkostnaden nu böra uppräknas till 2 485 000 kronor. För nästa budgetår föreslås skola anvisas ett belopp av 1 000 000 kronor för arbetenas påbörjande.

Sekundäravdelningen i Uddevalla

Vissa yttre arbeten. Den av 1953 års riksdag beslutade ombyggnaden m. m. av den i Uddevalla belägna sekundäravdelningen till Restads sjukhus är nu i huvudsak avslutad. En stor del av avdelningens markområde utgöres av okultiverad, öppen gräsmark. Då avdelningen är belägen i direkt anslutning till gator och allmän bebyggelse, anses angeläget, att å vissa delar av området inplanteras häckar, träd och prydnadsväxter i syfte att avskärma området från insyn och giva det ett mera tilltalande utseende. Några kostnader för sådana arbeten har icke medräknats i tidigare anvisade medel för avdelningens upprustning.

Enligt upprättat förslag till områdets ordnande uppgår kostnaden härför till 140 000 kronor.

Departementschefen anser, att en viss begränsning av föreslagna åtgärder bör ske och förordar att för arbetena anvisas 70 000 kronor.

Mariebergs sjukhus i Kristinehamn

Utökning av panncentralen. 1950 års riksdag beslöt uppförande av ny panncentral vid sjukhuset, omfattande två högtrycksångpannor jämte

varmvattenpannor. Vid tiden för planläggningen av den nya panncentralen var det icke möjligt att fastställa det slutliga värmebehovet för sjukhuset. Panncentralen planerades därför med tanke på att möjliggöra en framtida installation av ytterligare en varmvattenpanna inom byggnaden. Dessutom utformades centralen så, att den genom en tillbyggnad skulle kunna bereda plats för flera pannor.

Omfattningen av sjukhusets slutliga utbyggnad, som blivit större än vad från början planerats, kan nu överblickas. Medicinalstyrelsen har träffat avtal med Värmlands läns landsting om leverans av bl. a. värme till ett av landstinget å sjukhusområdet uppfört vårdhem för lättskötta sinnessjuka. Med anledning härav är det nu erforderligt att i panncentralen installera ytterligare en varmvattenpanna med en normaleffekt av 3 500 000 kcal/h.

Enligt nyssnämnda avtal skall landstinget bära den andel i bl. a. anläggningskostnaderna för värmepannorna, som svarar mot dess andel i värmeförbrukningen. Sedan vårdhemmets värmebehov fixerats, skall denna andel beräknas och ersättas antingen med ett engångsbelopp eller genom amorteringar under högst tjugo år. Det torde ankomma å medicinalstyrelsen att, när slutlig beräkning av landstingets ifrågavarande andel föreligger, till statsverket redovisa och inleverera ersättningen för de på landstinget ankommande kostnaderna.

Totalkostnaden för nu avsedda panninstallation har beräknats till 100 000 kronor. Detta belopp föreslås anvisat för nästa budgetår.

Utbyggnad av centralköket. Sjukhusets fortsatta utbyggnad har även medfört ökade krav på centralkökets kapacitet. För att kunna tillgodose sjukhusets ökade behov i avseende å kosthållet måste en utbyggnad av köket företagas. Jämväl det förhållandet, att medicinalstyrelsen enligt i det föregående angivet avtal med Värmlands läns landsting förbundit sig att bl. a. tillhandahålla landstingets vårdhem kost från sjukhusets centralkök, gör en utökning av kökets kapacitet erforderlig. Ersättning för kosten skall utgå enligt vissa bestämmelser i avtalet.

Sålunda påkallad utbyggnad av centralköket omfattar i huvudsak utökning av förrådslokaler och kylrum, beredningsrum, kallskänk och utlämningshall. Därjämte måste vissa ändringar företagas för att bereda ökade utrymmen för kökspersonalens omklädnadsrum. Behovet av utökade lokaler tänkes skola tillgodoses genom två mindre tillbyggnader till köksbyggnaden. I samband med de föreslagna tillbyggnaderna erfordras jämväl smärre ändringar och omdispositioner av de befintliga kökslokalerna. Ävenså erfordras en viss komplettering av kökets utrustning.

Beträffande kostnaderna för nu angivna utbyggnadsarbeten m. m. skall enligt förenämnda avtal landstinget »erlägga andel per portionstagare», vilken andel skall ersättas med ett engångsbelopp, så snart arbetena färdig-

ställt. Storleken av detta belopp kommer att fastställas efter särskild utredning. Det torde få ankomma på medicinalstyrelsen att verkställa denna utredning samt till statsverket redovisa och inleverera ersättningen för de på landstinget ankommande kostnaderna.

Kostnaden för föreslagen utbyggnad av centralköket har beräknats till 475 000 kronor. Detta belopp föreslås anvisat för nästa budgetår.

Om- och tillbyggnad av administrationsbyggnaden. En ny administrationsbyggnad vid sjukhuset tillkom år 1946. Byggnaden är uppförd i två våningar jämte inredd källarvåning. I det vid sinnessjukvårdsberedningens betänkande fogade expertutlåtandet anfördes, att administrationsbyggnaden och sjukhusets medicinska centrum icke fyllde de krav i fråga om storlek och utrustning, som enligt statens sjukhusutrednings betänkande rörande sinnessjukvården ansetts böra uppställas på anläggningar av detta slag. En utökning av ifrågavarande lokaler genom tillbyggnad måste därför anses behövlig.

Enligt av kommittén för sinnessjukvårdens utbyggande verkställd utredning erfordras ytterligare 4 läkarexpeditioner, 2 rum för skrivbiträden, direktionsrum samt 2 rum för föreståndarinnor vid hjälpverksamheten. Därjämte bör sjukhuskontoret utökas med ett rum samt tjänsterum inredas för fyra föreståndarinnor och en uppsyningsman. För att tillgodose behovet av ytterligare behandlingslokaler bör rum iordningställas för elektroencefalografi, fysikalisk terapi, elchockbehandling och psykotekniska prov. Vidare erfordras utökning av befintliga lokaler för laboratorier, apotek och röntgen. Slutligen bör den till sjukhuset förlagda rättspsykiatriska stationen lämpligen beredas plats inom administrations- och behandlingsbyggnaden. Tillgodoseendet av nämnda lokalbehov jämte därtill hörande biutrymmen såsom omklädningsrum för personal, kapprum, väntrum och toaletter m. m. bör lämpligen ske genom tillbyggnad av den befintliga administrationsbyggnaden. En rationell lösning av lokalbehovet kräver dessutom vissa ändringsarbeten inom den gamla byggnaden.

Kostnaden för erforderliga om- och tillbyggnadsarbeten har beräknats till 950 000 kronor, varav 70 000 kronor för yttre arbeten. Härtill kommer kostnader för rivning av en f. n. såsom byggnadskontor använd äldre paviljong med 15 000 kronor. Det hemställs, att för nästa budgetår måtte anvisas 600 000 kronor för arbetenas påbörjande.

Vissa yttre arbeten. Den nya vårdpaviljongen C 3 för oroliga kvinnliga patienter färdigställdes under budgetåret 1953/54. Den av 1953 års riksdag beslutade ombyggnaden av vårdpaviljongerna 15 och 16, avsedda för halv- oroliga kvinnor, beräknas vara avslutad under innevarande budgetår. I kostnaderna för nämnda byggnadsarbeten ingick grovplanering av markområdena närmast paviljongerna. För områdenas slutliga iordningställande

3 — Bihang till riksdagens protokoll 1956. 6 saml. Nr 128

genom anläggande av gångar och gräsmattor samt plantering av träd och prydnadsväxter på sådant sätt, att de ansluter sig till omkringliggande parkanläggningar, har kommittén för sinnessjukvårdens utbyggande låtit upprätta ett förslag till erforderliga åtgärder. Kostnaden för ifrågavarande arbeten, vilkas omfattning kommittén sökt att i möjligaste mån begränsa, har beräknats till 90 000 kronor. Kommittén hemställer att detta belopp måtte anvisas för nästa budgetår.

Departementschefen anser, att en viss begränsning av föreslagna åtgärder bör ske och förordar, att för arbetena anvisas 50 000 kronor.

Sätters sjukhus

Uppförande av bostadshus för läkare. För uppförande av de i propositionen nr 124/1953 såsom beredskapsarbete föreslagna bostadshusen för läkare vid sjukhuset föreslås för nästa budgetår skola anvisas 260 000 kronor.

Utökning av panncentralen m. m. Åtgärder anses snarast böra vidtagas för att dels tillgodose det ökade värmebehov, som de nya paviljongerna vid sjukhuset medför, dels ock förbättra den f. n. otillräckliga uppvärmningen i vissa befintliga byggnader.

Den befintliga panncentralen anses tills vidare böra bibehållas samt en varmvattenpanna om 2 500 Mcal/h anskaffas och uppställas i en provisoriskt anordnad tillbyggnad i anslutning till den nuvarande centralen. Denna panna, som utrustas för eldning med olja, bör utföras så, att den kan användas i en blivande ny värmecentral. Kostnaden för dessa arbeten har beräknats till 230 000 kronor.

I samband med föreslagen utökning av panncentralen bör åtgärder vidtagas för att trygga försörjningen av förbrukningsvarmvatten inom sjukhusets södra del, omfattande bl. a. tre nya vårdpaviljonger. Inom området befintliga varmvattenledningar är förslitna och måste därför utbytas. Likaså måste den ena av två befintliga varmvattenberedare ersättas. Kostnaden för nu angivna arbeten, inklusive erforderlig cirkulationspump och armatur samt byggnadsarbeten och elektriska installationer, har beräknats till 220 000 kronor.

För föreslagna åtgärder erfordras sålunda sammanlagt 450 000 kronor. Detta belopp anses böra anvisas för nästa budgetår.

Uppförande av två vårdpaviljonger m. m. 1954 års riksdag beslöt, att vid Sätters sjukhus skulle uppföras två nya vårdpaviljonger. Dessa skulle ersätta två vid sjukhuset befintliga paviljonger — 2 och 3 — som till huvudsaklig del disponeras för vård av akut sjuka patienter.

Ersättningsbyggnaderna för paviljongerna 2 och 3 beräknas bli i det närmaste färdigställda under innevarande budgetår. Såsom en fortsättning på den sålunda påbörjade upprustningen av sjukhuset anses två nya paviljong-

er nu böra uppföras för att ersätta paviljongerna 4 och 5. De nya paviljongerna bör anordnas för vård av halvoroliga manliga och kvinnliga patienter. Vardera paviljongen kommer att inrymma två vårdavdelningar, envar med 28 vårdplatser eller tillhopa 112 platser. Paviljongerna inredes och utrustas enligt de principer, som numera gäller för vårdavdelningar av ifrågavarande slag.

På grund av rådande terrängförhållanden måste paviljongerna förläggas på de platser, där de nu befintliga är belägna. De senare paviljongerna måste alltså rivas, innan nybyggnaderna kan påbörjas. Ersättningspaviljongerna 2 och 3 har däremot kunnat uppföras utan att man behövt riva eller utrymma de gamla paviljongerna. Det anses lämpligt, att dessa paviljonger tills vidare bibehålles och användes för evakuering av patienter från de paviljonger, som under tiden för sjukhusets upprustning måste utrymmas.

Kostnaderna för rivning av paviljongerna 4 och 5 samt för uppförande av nya har beräknats till sammanlagt 2 670 000 kronor, varav 110 000 kronor för rivning, 2 300 000 kronor för själva nybyggnaderna samt 260 000 kronor för yttre arbeten.

Det hemställes, att för nästa budgetår anvisas 1 000 000 kronor för arbetenas påbörjande.

Sekundäravdelningen i Olofsfors

Anordnande av vårdavdelning m. m. 1955 års riksdag beslöt, att vid sekundäravdelningen i Olofsfors skulle dels anordnas en vårdavdelning för manliga patienter jämte arbetssalar, dels ock uppföras byggnad för samlingsal och arbetsterapilokaler samt bostäder för en beräknad sammanlagd kostnad av högst 665 000 kronor. För ändamålet anvisade riksdagen 500 000 kronor.

Ifrågavarande arbeten påbörjades under hösten 1955, och beräknas bli avslutade under budgetåret 1956/57. För nämnda budgetår föreslås skola anvisas återstoden av den beräknade kostnaden, 165 000 kronor.

Vissa yttre arbeten. Sedan beslutade om- och utbyggnader av sekundäravdelningen genomförts, beräknas avdelningen få sin slutliga utformning och storlek. I kostnaderna för nämnda arbeten har endast grovplanering av markområdena närmast byggnaderna medräknats. För sjukhusområdets slutliga iordningställande erfordras vissa planerings- och planteringsarbeten, för vilka särskilda medel bör anvisas. För ett nöjaktigt iordningställande av markområdet med gräsmattor och planteringar erfordras ett belopp av 35 000 kronor. Detta belopp anses höra anvisas för nästa budgetår.

Furunäsets sjukhus vid Piteå

Uppförande av vårdpaviljong för ålderspsykosser och senila patienter 1952 års riksdag beslöt, att en vårdpaviljong för ålderspsykosser och senila

patienter skulle uppföras vid sjukhuset för en beräknad kostnad av högst 1 905 000 kronor. Hittills har till ifrågavarande ändamål anvisats sammanlagt 1 725 000 kronor.

I de ursprungligen beräknade kostnaderna för byggnaden ingick 180 000 kronor för anordnande av kulvert mellan paviljongen, sjukhusets huvudblock och den intilliggande nya paviljongen för oroliga manliga patienter. Sedan byggnadens uppförande påbörjats, visade en närmare undersökning, att terrängen och markbeskaffenheten var sådan, att stora svårigheter förelåg att utföra den beslutade kulverten. Med hänsyn till att vissa paviljonger vid sjukhuset under alla förhållanden icke kan anslutas till huvudblocket genom kulvert, varför transporter med bil alltid måste förekomma vid sjukhuset, har kommittén i samråd med sjukhusets ledning funnit, att den planerade kulverten icke bör komma till utförande.

Terrängens lutning på den plats, där paviljongen är förlagd, är så brant, att det vid paviljongens uppförande varit möjligt att utmed dess ena långsida inrymma en helt dagerbelyst källarvåning. Då brist förelegat på arbetsterapilokaler vid sjukhuset, har kommittén ansett det lämpligt att anordna sådana lokaler i denna källarvåning. Dessa arbeten har utförts i samband med iordningställandet av byggnaden i övrigt, vilket varit till fördel ur kostnadssynpunkt. Enligt vad byggnadsstyrelsen anmält har kostnaden för ifrågavarande lokaler uppgått till 50 000 kronor.

Den planerade kulvertförbindelsen inom sjukhuset anses icke böra utföras. För nästa budgetår föreslås skola anvisas 50 000 kronor för bestridande av kostnaderna för förenämnda arbetsterapilokaler.

Ombyggnad av personalbostadshuset nr 24. För ombyggnad av det i propositionen nr 123/1955 såsom beredskapsarbete föreslagna personalbostadshuset nr 24 begäres för nästa budgetår 190 000 kronor.

Uppförande av vårdpaviljong för kroniskt sjuka. I sitt den 18 december 1954 avgivna betänkande med förslag till bl. a. reviderad generalplan för sinnessjukvårdens utbyggande har kommittén för sinnessjukvårdens utbyggande uppskattat vårdplatsbehovet år 1970 inom det föreslagna upptagningsområdet för Furunäsens sjukhus till 906 platser. Kommitténs förslag för tillgodoseende av detta behov stannade emellertid vid inrättandet av 841 vårdplatser, vilket skulle innebära tillkomst av 100 nya platser inom upptagningsområdet. Från sjukhusledningens sida har gjorts gällande, att kommitténs förslag om utbyggnad av vårdplatstillgången är helt otillräckligt. Kommittén har funnit det föreliggande platsbehovet vara så trängande, att en utökning av sjukhusets vårdplatsantal redan nu är påkallad. Ytterligare vårdplatser krävs i första hand för kroniskt sjuka patienter. Vid sjukhuset bör med hänsyn härtill en ny vårdpaviljong för kroniskt sjuka inrymmande två avdelningar om vardera 48 vårdplatser uppföras. Avdelningarna tänkes

i likhet med den vid sjukhuset senast uppförda paviljongen för senila patienter skola utformas såsom dubbelavdelningar, envar om 26 + 22 platser. Avdelningarnas skilda delar betjänas av gemensamma utrymmen för kök, matsal, dagrum, arbetsrum och bilokaler. Till avdelningarna anordnas liggverandor. I paviljongens källarvåning förläggas, förutom förrådslokaler och skyddsrum, omklädnadsrum för personal och patienter. Paviljongen länkes förlagd omedelbart norr om det stora sjukhusblocket. För att bereda plats för paviljongen måste på vissa områden befintliga, ej erforderliga vedskjul och ulhusbyggnader rivas.

Kostnaderna för den föreslagna paviljongen har beräknats till 2 000 000 kronor, varav 1 820 000 kronor för själva byggnaden och 180 000 kronor för rivnings- och andra yttre arbeten.

Departementschefen förordar, att avdelningarnas storlek får prövas av Kungl. Maj:t innan detaljritningar göres upp samt föreslår, att för nästa budgetår anvisas ett belopp av 800 000 kronor för arbetenas påbörjande.

Vissa yttre arbeten. Den under senare år vidtagna upprustningen av sjukhuset har bl. a. omfattat dels om- och tillbyggnad av det stora sjukhuset, uppförande av bostäder för såväl läkare som gift och ogift personal, dels ock uppförande av portvaktstuga och ny paviljong för senila patienter. I kostnaderna för ifrågavarande byggnadsarbeten har endast grovplanering av markområdena närmast byggnaderna medräknats. Då ombyggnaden och utrustningen av sjukhuset nu i stort sett fullföljts, synes berörda markområden böra slutligt iordningställas. Sålunda erfordras anläggande av gräsmattor och gångar samt inplantering av prydnadsbuskar och träd, så att områdenas karaktär kommer att ansluta till den befintliga sjukhusparken.

Av kommittén för sinnessjukvårdens utbyggande anlitad trädgårdsexpert har beräknat kostnaderna för erforderliga anläggningar till 100 000 kronor. Kommittén hemställer, att detta belopp måtte anvisas för nästa budgetår.

Departementschefen anser, att en viss begränsning av föreslagna åtgärder bör ske och förordar att för arbetena anvisas 60 000 kronor.

Uppförande av nytt sinnessjukhus i Falköping

I proposition nr 127/1954 föreslogs, att ett nytt sinnessjukhus om cirka 700 vårdplatser skulle uppföras i Skaraborgs län och förläggas till Falköpings stad. Riksdagen lämnade nämnda förslag utan erinran och bemyndigade i enlighet med Kungl. Maj:ts hemställan Kungl. Maj:t att godkänna ett av kommittén med staden slutet preliminärt avtal om förvärv av mark m. m. för det planerade sjukhuset samt anvisade 125 000 kronor för fortsatta utredningar i frågan och för anordnande av en arkitektlävlan om sjukhusets närmare utformning.

Genom beslut den 21 maj 1954 uppdrog Kungl. Maj:t åt kommittén att inkomma med förslag till program för ifrågavarande arkitektlävling. Med an-

ledning härav överlämnade kommittén med skrivelse den 29 december 1954 ett av kommittén upprättat förslag till tävlingsprogram. Kommittén har därefter den 7 februari 1955 till Kungl. Maj:t avgivit utlåtande i anledning av medicinalstyrelsens yttrande över kommitténs förslag.

Genom beslut den 11 februari 1955 uppdrog Kungl. Maj:t åt kommittén att anordna arkitekttävlingen i huvudsaklig överensstämmelse med förenämnda program och kommitténs utlåtande.

Programmet för arkitekttävlingen, som numera ägt rum, samt prisnämndens utlåtande redovisas i statsrådsprotokollet (s. 98—104) till vilket utskottet torde få hänvisa.

Mellan kommittén för sinnessjukvårdens utbyggande såsom företrädare för Kungl. Maj:t och Kronan och Falköpings stad har den 14 och 28 juni 1954 slutligt avtal träffats om överlåtelse till Kronan av visst markområde för det nya sjukhuset. I avtalet stadgas bl. a. att området tillträdes av Kronan den 1 januari 1957 och att Kronan i ersättning till staden vid tillträdet erlägger ett belopp av 125 000 kronor för marken och 100 000 kronor för byggnader å området. Nu angivna ersättning, varom överenskommelse hade träffats i det preliminärt slutna avtalet med staden, torde böra utbetalas till staden under nästa budgetår.

Enligt det slutliga avtalet har Kronan vidare förbundit sig att till anläggande av ett reningsverk med biologisk rening för staden bidra med 200 000 kronor, vilket belopp skall utbetalas till staden, när arbetet med reningsverket påbörjas och medel finnas anvisade till detta bidrag. Angivna bidragsbelopp understiger det i det preliminära avtalet överenskomna. I skrivelse till kommittén den 14 april 1955 har drätselkammaren i Falköping meddelat, att arbetet med reningsverkets anläggande påbörjats, och anhållit, att statens bidrag anvisas och utanordnas till staden.

För utbetalande av de enligt avtalet utgående ersättningarna till Falköpings stad erfordras sålunda 425 000 kronor.

Kommittén finner det av prisnämnden förordade förslaget böra läggas till grund för sjukhusets utformning. Totalkostnaden för anläggningen har på basis av tävlingsritningarna preliminärt uppskattats till omkring 30 miljoner kronor. För vidare bearbetning av förslaget, upprättande av programhandlingar att läggas till grund för sjukhusets uppförande och en detaljerad kostnadsberäkning samt för vissa förberedande arbeten på det för sjukhuset avsedda markområdet erfordras ett belopp av 500 000 kronor.

Kommittén hemställer, att för ovan angivna ändamål, avseende det nya sinnessjukhuset i Falköping, måtte för nästa budgetår anvisas sammanlagt 925 000 kronor.

Departementschefen anför, att enligt det av Kungl. Maj:t fastställda tävlingsprogrammet skulle sjukhuset omfatta 864 vårdplatser, fördelade på tre överläkaravdelningar, nämligen en klinikavdelning med 72 vårdplatser för såväl manliga som kvinnliga patienter samt en manlig och en kvinnlig av-

delning om vardera 396 vårdplatser. Möjligheten av en minskning av sjukhuset med 96 platser till 768 borde dock beaktas vid utformningen. Bland de 7 olika tävlingsförslagen har den av Kungl. Maj:t utsedda prisnämnden enhälligt beslutat att med första pris belöna ett av arkitekten Lars-Erik Lallerstedt uppgjort förslag samt förordat, att denne erhåller i uppdrag att vidare utarbeta detsamma. Även kommittén har funnit detta förslag bäst lämpat att i princip läggas till grund för uppförandet av det nya sinnessjukhuset. Sedan departementschefen haft tillfälle att taga närmare del av de olika tävlingsförslagen, kan han ansluta sig till denna uppfattning. I fortsättningen anför departementschefen följande.

Härmed har jag dock icke tagit ställning vare sig till sjukhusets storlek eller till de olika detaljerna i dess utformning utan dessa spörsmål torde senare få prövas av Kungl. Maj:t. Här vill jag beröra några väsentliga frågor, som i detta senare sammanhang synes böra lösas för Falköpingssjukhusets del. Jag syftar på det föreslagna inrättandet av en klinikavdelning med 72 platser under en särskild överläkare, vidare på fördelningen av övriga platser på olika typer av avdelningar samt slutligen på dessa avdelningars storlek. Det förstnämnda förslaget synes mig vara en värdefull och intressant nyhet, som möjliggör observation, behandling och vård av mentalsjuka, som frivilligt söker sig dit, utan att dessa behöver formellt intagas på sinnessjukhus. Avdelningen kommer sålunda att i viss mån fungera som en psykiatrisk lasarettsklinik. Någon sådan finnes f. n. ej i Skaraborgs län och förslaget om dess inrättande vid det nya sinnessjukhuset i Falköping har också tillkommit efter samråd med länets landsting. Det har även tillstyrkts av medicinalstyrelsen i dess yttrande över förslaget till tävlingsprogram. Emellertid tillhör fördelningen inom ett landstingsområde av platserna för mentalsjuka mellan olika vårdformer och särskilt mellan mentalsjukhusen och de psykiatriska lasarettsklinikerna en av utredningsuppgifterna för den förut av mig vid olika tillfällen berörda mentalsjukvårdsdelegationen inom kommittén för översyn av hälso- och sjukvården i riket. Samtidigt som jag tillstyrker att byggnader för klinikavdelning uppföres vill jag därför förorda att innan detaljritningar upprättas frågan om avdelningens storlek, detaljutformning och placering ytterligare prövas av byggnadskommittén i samråd med nyssnämnda delegation. Skulle man härvid komma till det resultatet, att avdelningen ej bör uppföras i anslutning till sjukhuset, torde byggnaden, därest detta resultat godtages, få användas som en avdelning av sinnessjukhuset i första hand för akut sjuka. Jag förutsätter, att de nu avsedda övervägandena icke fördröjer sjukhusets uppförande.

Vad härefter angår spörsmålet om fördelningen av vårdplatser på olika typer av avdelningar (för oroliga, övriga akut sjuka, kroniskt sjuka), så har i föregående avsnitt redovisats såväl byggnadskommitténs principiella inställning som remissinstansernas kritik av denna. För egen del anlade jag i samma avsnitt vissa allmänna synpunkter på frågan, varvid jag bl. a. underströk vikten av att behovet av elasticitet i avdelningarnas storlek beaktas. Jag vill till detta endast foga den anmärkningen, att förslaget att utforma kronikeravdelningar med 48 platser synes möjliggöra en uppdelning av dem på två om 20 à 24 platser vardera, en i och för sig lämplig avdelningsstorlek för akut sjuka. Med hänsyn bl. a. härtill synes förslaget med vissa jämkningar kunna godtagas i nu avsedd del.

Beträffande slutligen avdelningarnas storlek vill jag här framhålla, att jag icke kan godtaga någon sänkning av vårdstandarden i förhållande till vad som på denna punkt tillämpas vid Gullberna sjukhus. Förslaget att inrätta avdelningar för vissa akut sjuka med 30 platser och för kroniskt sjuka med 48 platser mot 28 resp. 42 vid Gullberna sjukhus kan alltså av mig tillstyrkas endast under förutsättning att garantier finns mot att en sådan standardsänkning icke blir följden. Detta blir i sin tur beroende på möjligheterna att göra en uppdelning, att förse avdelningarna med extra ledande personal, att inrätta tillräckliga bilokaler m. m. Det föreliggande utredningsmaterialet synes mig icke utgöra tillräckligt underlag för en definitiv bedömning av dessa frågor. Såsom förut anförts torde ställningstagandet — sedan kompletterande uppgifter inhämtats — få ankomma på Kungl. Maj:t, varvid förut angivna principiella synpunkter på frågan bör vara vägledande.

Med hänsyn till vikten av att sjukhuset inom en icke alltför avlägsen framtid kan färdigställas, föreslår departementschefen att för nästa budgetår för förberedande arbeten utöver vad kommittén ansett erforderligt anvisas ytterligare 200 000 kronor. Departementschefen förutsätter härvid, att de egentliga byggnadsarbetena kan börja senast i slutet av budgetåret.

Till uppförande av nytt sinnessjukhus i Falköping föreslås alltså för nästa budgetår anvisat ett belopp av 1 125 000 kronor.

Uppförande av nytt sinnessjukhus i Gävleborgs län

Kommittén för sinnessjukvårdens utbyggande har uttalat, att av de av statens sinnessjukvårdsberedning och kommittén föreslagna men ännu icke beslutade nya sinnessjukhuset det av kommittén förordade sjukhuset för Gävleborgs län i första hand bör komma till stånd.

De i kommitténs betänkande den 18 december 1954 redovisade undersökningarna av det framtida behovet av vårdplatser för egentligt sinnessjuka utvisar för Gävleborgs län, att behovet år 1965 beräknas utgöra 775 vårdplatser och år 1970 810 platser. Kommittén har emellertid stannat för att i förslaget till reviderad generalplan för sinnessjukvården förorda, att det planerade nya sjukhuset i länet skall omfatta omkring 700 vårdplatser.

I avgivet yttrande över kommitténs betänkande har Gävleborgs läns landstings förvaltningsutskott understrukit angelägenheten av, att ett sinnessjukhus snarast uppföres i länet. Utskottet har därjämte givit uttryck för tanken att det ur vårdsynpunkt kunde vara lämpligare, att två sjukhus uppföres i länet, det ena beläget i Gästrikland och det andra i Hälsingland. Med anledning härav framhåller kommittén, att densamma vid redogörelsen för de företagna prognosundersökningarna förutskickat, att utvecklingen av vårdplatsbehovet bör närmare följas genom att nya undersökningar verkställas med jämna mellanrum. Genom tillkomsten i Gävleborgs län av en helt ny, efter nutida krav inrättad sinnessjukvårdsanläggning torde därjämte särskilda erfarenheter kunna vinnas om platsbehovets utveckling inom detta län. Skulle sålunda en större ökning av det sannolika

behovet framdeles visa sig föreligga, kan fråga uppkomma om inrättande av ytterligare ett sjukhus i länet.

För frågan om valet av förläggningssort för det planerade nya sinnessjukhuset har från länets sida visats stort intresse. Erbjudanden om upplåtelse av markområden har gjorts av ett betydande antal städer och kommuner. Ett tjugutal alternativa områden har därvid anvisats. Av dessa har kommittén besiktigt de av Hudiksvall, Bollnäs, Söderhamn och Gävle samt Valbo kommun föreslagna områdena. Kommittén har vidare haft överläggningar i frågan med representanter för länets landsting och Gävle stad. I anslutning härtill har Gävle stads drätselkammare inkommit med yttrande över kommitténs förslag till reviderad generalplan. Frågan om sjukhusets förläggning har därjämte behandlats vid urtima landsting i länet den 28 december 1955.

Drätselkammaren har i sitt yttrande starkt understrukt det påtagliga behov av förbättrad sinnessjukvård, som föreligger inom länet, samt uttalat sig för att sjukhuset förläggas till Gävle eller dess omedelbara närhet. Därest ett ifrågasatt överförande av huvudmannaskapet för sinnessjukvården till landstingen skulle föranleda, att sjukhuset förlades till ort inom landstingsområdet, vore drätselkammaren icke främmande för tanken, att sjukhuset uppfördes inom någon av de till staden gränsande kommunerna Valbo eller Hille.

Länets urtima landsting har beslutat att i första hand föreslå Bollnäs-Söderhamn-området som lämplig förläggningsplats för det planerade statliga sinnessjukhuset med hänsyn till att detta område är väl beläget ur kommunikationstekniska och geografiska synpunkter. Om ur medicinska och sjukvårdande synpunkter detta område icke anses kunna ifrågakomma, har landstinget i andra hand föreslagit, att sinnessjukhuset förläggas till Gävle-området.

I anslutning härtill anför kommittén följande.

Allt sedan 1920-talet har statsmakterna vid inrättande av nya sinnessjukhus av primärkaraktär undantagslöst följt den principen, att sjukhusen skall förläggas till städer med tillgång till ett väl utvecklat centrallasarett. Erfarenheten har också visat, att detta varit till påtaglig fördel för sinnessjukvårdens utveckling. Ett sinnessjukhus för vård av akut sjuka är enligt kommitténs uppfattning i behov av all den medicinska konsult-hjälp inom olika discipliner, som ett centrallasarett kan erbjuda utöver normallasarettets möjligheter. Införandet av många nya kroppsliga behandlingsmetoder inom sinnessjukvården har medfört ett väsentligt ökat behov av konsultation inom olika specialiteter. Som särskilt betydelsefullt och nödvändigt framstår f. n. behovet av narkosläkarens medverkan vid elektrochockbehandling med kramphämmande medel. Ett alltmera vidgat samarbete i fråga om diagnostik och behandling äger rum med ortopedier, neurologer, neurokirurger, gynekologer, öron-, näs- och halsspecialister m. fl. Allt tyder också på, att den fortsatta utvecklingen av skilda medicinska behandlingsmetoder på sinnessjukvårdens område framdeles kommer att nödvändiggöra ett än intimare samarbete med övriga medicinska

discipliner. Med utgångspunkt härifrån anser sig kommittén icke kunna ur vårdsynpunkt godtaga en förläggning av det planerade sinnessjukhuset för Gävleborgs län till annan plats än i närheten av orter med central-lasarett. Väsentlig hänsyn i denna fråga synes vidare böra tagas till länets befolkningsförhållanden, till vilka fördelningen inom länet av antalet vård-behovande naturligen står i relation.

Med beaktande av det sålunda anförda och särskilt med hänsyn till det av urtima landstinget gjorda uttalandet förordar kommittén, att sjukhuset förlägges till Gävle-området. Det torde få ankomma på kommittén att fortsätta den förberedande utredningen för att snarast framlägga förslag om definitiv förläggningsplats för sjukhuset inom detta område. Beslut härom torde kunna meddelas av Kungl. Maj:t.

Kommittén föreslår, *dels* att principbeslut nu fattas om uppförande av det i kommitténs betänkande förordade nya sinnessjukhuset i Gävleborgs län med ett beräknat platsantal av omkring 700 att förläggas till Gävle-området, *dels ock* att Kungl. Maj:t utverkar riksdagens bemyndigande att efter förslag av kommittén fastställa förläggningsplats för sjukhuset inom detta område.

Kommittén hemställer vidare, att för nästa budgetår måtte anvisas ett belopp av 150 000 kronor för bestridande av kostnader i samband med utredningar om förvärv av markområde för det nya sjukhuset och för framläggande av förslag om sjukhusets planering och utformning.

En redogörelse för över kommitténs förevarande förslag avgivna yttrandena har intagits i statsrådsprotokollet (s. 107—110) till vilket torde få hänvisas.

Departementschefen biträder kommitténs förslag att principbeslut nu bör fattas om uppförande av ett nytt sinnessjukhus i Gävleborgs län. Departementschefen har underkastat frågan om förläggningssort för det nya sjukhuset en ingående prövning. Efter noggrant övervägande av samtliga de omständigheter, som vid frågans bedömande föranleder beaktande — medicinska-, kommunikations-, allmänna lokaliserings-, arbetsmarknads-, bostadsförsörjnings- och civilförsvarssynpunkter — har departementschefen i likhet med länsstyrelsen ansett sig böra förorda, att sjukhuset förlägges till Bollnäs, vilken ort enligt departementschefens mening bör tillerkännas företräde framför samtliga de övriga förläggningssorter, varom förslag framlagts. Departementschefen har därvid särskilt beaktat, att Bollnäs ligger geografiskt centralt i länet med goda förbindelser med länets olika delar, varför ett till denna ort förlagt sjukhus är lätt att nå för de sjuka och deras anhöriga. Det förutsattes, att markfrågan kan ordnas på ett godtagbart sätt samt att tillfredsställande utfästelser om byggande av personalbostäder göres från kommunens sida. Departementschefen förordar, att Kungl. Maj:t bemyndigas uppdraga åt kommittén att med beaktande av vad nu anförts *dels* vidtaga åtgärder för förvärv av markområde i Bollnäs för det nya sjukhuset

dels ock inkomma med förslag till sjukhusets närmare utformning och planläggning. För bestridandet av med detta uppdrag förenade kostnader anses för nästa budgetår böra anvisas 150 000 kronor.

Uppförande av nytt sinnessjukhus i Örebro län

Enligt den i förslaget till reviderad generalplan för sinnessjukvårdens upprustning redovisade prognosen rörande vårdplatsbehovet beräknas detta för Örebro län uppgå till 853 platser år 1965 och 876 år 1970. Med anledning härav har kommittén för sinnessjukvårdens utbyggande i betänkandet räknat med att ett sinnessjukhus för länet bör omfatta 800 vårdplatser. I avgivet yttrande över kommitténs betänkande har Örebro läns landstings förvaltningsutskott uttalat, att det med tillfredsställelse hälsar förslaget om nytt sinnessjukhus i länet, men att det faktiska vårdplatsbehovet för länet på goda grunder kan antagas vara större än det av kommittén beräknade.

Vad beträffar frågan om det nya sinnessjukhusets förläggning inom länet hänvisar kommittén till de allmänna synpunkter å val av förläggningssort, som förut anförts i samband med förslag om uppförande av sinnessjukhus i Gävleborgs län. För Örebro läns vidkommande har kommittén under hand fört förhandlingar i frågan med representanter för länets landsting. Landstinget har därvid i likhet med kommittén ansett sjukhuset böra förläggas i anslutning till länets centralasarett i Örebro, varest erforderligt markområde enligt uppgift kan anskaffas. Kommittén har icke haft tillfälle att närmare utreda de spörsmål, som sammanhänger med sjukhusets tomtfråga. Detta synes kommittén dock icke utgöra hinder för ett principiellt ställningstagande till uppförande av ett sinnessjukhus inom länet. Kommittén föreslår därför, att principbeslut härom nu fattas och att åt kommittén uppdrages att dels vidtaga åtgärder för anskaffande av mark för sjukhuset och dels inkomma med förslag till sjukhusets närmare utformning och planläggning.

Departementschefen förordar, att ett nytt sinnessjukhus uppföres i Örebro län och tillstyrker att sjukhuset förlägges till Örebro. För nästa budgetår föreslås skola anvisas 150 000 kronor för ändamålet.

Elektriska arbeten vid vissa av statens sinnessjukhus

Kommittén för sinnessjukvårdens utbyggande har — efter samråd med byggnadsstyrelsen och medicinalstyrelsen — föreslagit, att för nästa budgetår 502 000 kronor anvisas för vissa elektriska arbeten vid statens sinnessjukhus. Arbeten föreslås utförda vid följande sjukhus, nämligen Psykiatriska sjukhuset, Ulleråkers sjukhus, Ryhovs sjukhus, S:t Lars' sjukhus, S:ta Maria sjukhus, Restads sjukhus, Källshagens sjukhus, Mariebergs sjukhus, Västra Marks sjukhus, Salberga sjukhus, Sidsjöns sjukhus samt Furunäsens

sjukhus. Beträffande arbetenas art får utskottet hänvisa till statsrådsprotokollet (s. 112—116).

Departementschefen godtar kommitténs förslag. Av de föreslagna arbetena kan de vid psykiatriska sjukhuset, Restads, Källshagens och Västra Marks sjukhus samt inomhusinstallationerna vid Ryhovs sjukhus till stor del utföras av personalen vid resp. sjukhus. För dessa arbeten äskade medel, tillhoppa 137 000 kronor, anses därför lämpligen böra ställas till medicinalstyrelsens disposition för arbetenas utförande i anslutning till de löpande underhållsarbetena.

Utredningsmedel

Kommittén för sinnessjukvårdens utbyggande har uppskattat medelsbehovet för nästa budgetår för fortsatta utredningar till 200 000 kronor. Med hänsyn till omfattningen av kommitténs utredningsuppdrag, bl. a. frågan om uppförandet av ett nytt sjukhus för höggradigt psykiskt efterblivna, föreslår departementschefen en till 250 000 kronor förhöjd medelsanvisning för ändamålet.

Uppförande av bostäder för överläkare och intendent vid S:t Sigfrids sjukhus i Växjö

1954 års riksdag beslöt, att vid S:t Sigfrids sjukhus i Växjö skulle uppföras personalbostäder för en beräknad kostnad av sammanlagt högst 1 500 000 kronor samt anvisade för budgetåret 1954/55 ett belopp av 150 000 kronor för ändamålet. Sistnämnda belopp avsågs i första hand för uppförande av nya bostäder åt sjukhuschefen och intendenten vid sjukhuset.

I skrivelse till Kungl. Maj:t angående förslag till byggnadsarbeten vid sinnessjukhusen under budgetåret 1955/56 föreslog kommittén för sinnessjukvårdens utbyggande att endast den s. k. »Kampagården» ombyggdes och att övriga byggnadsåtgärder i fråga om bostäder uppsköts tills vidare. Kostnaderna beräknades till sammanlagt 390 000 kronor, varav 270 000 kronor för själva ombyggnaden, 60 000 kronor för anläggande av huvudavloppsledning, avsedd att ingå som en första etapp i en framtida anslutning av hela sjukhuset till stadens avloppsnät, 35 000 kronor för anläggande av värmeledningskulvert jämte ledningar för att till sjukhusets centrala värmesystem ansluta »Kampagården» och de byggnader, som i övrigt kunde komma att uppföras inom området, samt 25 000 kronor för installation av en ny elektrisk transformator.

Vad kommittén sålunda föreslagit upptogs av Kungl. Maj:t i proposition till 1955 års riksdag och vann riksdagens bifall.

Närmare undersökningar av »Kampagården» har visat, att byggnadens beskaffenhet är sämre än vad man från början räknade med. Då byggnadens iordningställande torde medföra en ökad kostnad av minst 125 000 kronor,

bör byggnadens framtida användning omprövas i syfte att nedbringa kostnaderna för dess iståndsättande. Därtill kommer att en del av byggnaden, som f. n. uthyres till två befattningshavare vid sjukhuset, icke kan frigöras för en ombyggnad utan att ersättningsbostäder anvisas. Den beslutade ombyggnaden bör sålunda icke komma till utförande.

Den byggnad vid sjukhuset, vari intendentens bostad är inrymd är av dålig beskaffenhet och ingår liksom sjukhuschefens bostad i det bostadsbestånd vid sjukhuset, som enligt statens sinnessjukvårdsberednings generalplan för sjukhusets upprustning skall förnyas. På grund härav bör en ny bostad anskaffas jämväl åt intendenten vid sjukhuset.

Då såväl sjukhuschefen som intendenten oundgängligen bör vara bosatta inom sjukhusområdet, föreslås, att vid sjukhuset uppföres två nya bostadshus, avsedda för respektive en överläkare och intendent. Sjukhuschefens bostad föreslås utförd i huvudsaklig överensstämmelse med det förslag, som förelades 1954 års riksdag. Intendentbostaden bör inrymma fem rum och kök och hålla en lägenhetsyta av omkring 140 m².

Kostnaden för uppförande av ifrågavarande bostadshus har beräknats till 125 000 kronor för sjukhuschefens bostad och 110 000 kronor för intendentbostaden, tillhopa 235 000 kronor. Härtill kommer 20 000 kronor för yttre arbeten, ytterbelysning och elservis samt 50 000 kronor för anläggande av värmeledningskulvert och framdragande av vattenledningar till byggnaderna. Kostnaderna uppgår sålunda till sammanlagt 305 000 kronor.

De nya bostadshusen skall anslutas till sjukhusets centrala värmesystem. Det för anläggande av värmeledningskulvert till området anvisade beloppet 35 000 kronor kommer sålunda att tagas i anspråk för avsett ändamål. Till bestridande av återstoden av de beräknade kostnaderna 270 000 kronor föreslås, att de för själva ombyggnaden av »Kampagården» anvisade medlen 270 000 kronor får disponeras.

Ordnanande av avlopp från bostadshusen förutsättes kunna ske med anlitan- de av härför erforderligt belopp av de för anläggande av huvudavloppsledning till området i fråga anvisade medlen 60 000 kronor. Eventuellt återstående belopp av dessa medel torde böra reserveras för hela sjukhusets anslutning till Växjö stads avloppsnät. Denna fråga är föremål för utredning.

Det för installation av en ny elektrisk transformator anvisade beloppet 25 000 kronor bör reserveras för att i överensstämmelse med avsett ändamål disponeras för tillgodoseende av elkraftbehovet för de byggnader, som framdeles torde komma att uppföras inom ifrågavarande område.

Departementschefen har intet att erinra mot att de för ombyggnad av »Kampagården» vid S:t Sigfrids sjukhus för budgetåret 1955/56 anvisade medlen, 270 000 kronor, får tagas i anspråk för uppförande vid sjukhuset av en överläkarbostad och en intendentbostad på sätt kommittén föreslagit.

Merkostnader för vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus

För täckande av merkostnader till följd av prisstegringar på vissa byggnadsföretag vid de statliga sinnessjukhusen har riksdagen på tilläggsstat II till riksstaten för innevarande budgetår anvisat ett investeringsanslag av 650 000 kronor. Emellertid hade för att bristen under nu löpande budgetår skulle helt täckas erfordrats ett belopp av 2 500 000 kronor. Ifrågavarande merkostnader anses emellertid med hänsyn till den eftersläpning i medelsförbrukningen, som regelmässigt föreligger under förevarande anslag, kunna rymmas under anslaget. Därest riksdagen icke har någon erinran häremot, föreslår departementschefen därför, att det för nämnda budgetår anvisade anslaget till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. får intill ett belopp av 1 850 000 kronor tas i anspråk för bestridande av sagda merkostnader.

Utrustning av nya sinnessjukhus

I propositionen hemställes om anvisande av medel för utrustning av vissa nytillkommande och ombyggda lokaler vid statens sinnessjukhus. Medelsbehovet för nästa budgetår beräknas till 3 936 000 kronor. I statsrådsprotokollet (s. 125—129) anges närmare vilken utrustning m. m. som föreslås skola anskaffas. Kostnaderna fördelar sig på de olika sjukhusen enligt följande: Ulleråkers sjukhus i Uppsala 221 400 kronor, Sundby sjukhus vid Strängnäs 13 000 kronor, Ryhovs sjukhus i Jönköping 140 000 kronor, S:t Lars' sjukhus i Lund 35 000 kronor, S:ta Maria sjukhus i Hälsingborg 49 000 kronor, Restads sjukhus i Vänersborg 200 000 kronor, Mariebergs sjukhus i Kristinehamn 260 000 kronor, Sätters sjukhus 344 000 kronor, Sekundäravdelningen i Olofsfors 135 000 kronor, Gådeå sjukhus i Härnösand 60 500 kronor, Furunäsets sjukhus vid Piteå 37 500 kronor, S:t Sigfrids sjukhus i Växjö 39 000 kronor, S:ta Gertruds sjukhus i Västervik 22 000 kronor, Birgittas sjukhus i Vadstena 345 000 kronor, Frösö sjukhus vid Östersund 117 600 kronor samt Gullberna sjukhus i Karlskrona 1 700 000 kronor, varav 200 000 kronor avser tidigare lämnat beställningsbemyndigande. I den nämnda summan 3 936 000 kronor är inberäknat ett belopp av 217 000 kronor för anskaffning av viss medicinsk utrustning till sinnessjukhusen.

Vidare begäres 10 000 kronor för bestridande från förevarande anslag av kostnaderna för nästa budgetår för en kommitté, som Kungl. Maj:t den 10 februari 1956 bemyndigat departementschefen att tillsätta för att handha de frågor om utrustning vid statens sinnessjukhus, som av departementschefen hänskjutes till denna. Nämnda kommitté föreslås till en början få i uppdrag att handha frågan om utrustning av Gullberna sjukhus. Det bör ankomma på kommittén att upprätta och till Kungl. Maj:t inkomma med

ett fullständigt förslag till utrustning av sjukhuset, varefter det föreslås få ankomma på Kungl. Maj:t att fatta beslut angående utrustningsanslagets storlek inom ramen för det äskade beloppet, 1 700 000 kronor.

För utvidgning av centralradioanläggning m. m. vid Furunäsens sjukhus samt för komplettering och utökning av elektriska anläggningar inom den s. k. Kolonin har medicinalstyrelsen äskat 20 000 kronor. Departementschefen förordar, att detta förslag underkastas granskning av centrala sjukvårdsberedningen, varefter det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma det belopp, som må tagas i anspråk för ändamålet. Motsvarande förfarande torde böra tillämpas i fråga om medicinalstyrelsens förslag om anvisning av dels ytterligare 10 000 kronor — utöver det belopp på 50 000 kronor, som tidigare preliminärt anvisats — för utrustning av verkstäder vid Birgittas sjukhus, dels ock 67 000 kronor för röntgenutrustning vid Ryhovs sjukhus. Departementschefen erinrar i detta sammanhang om den utredning, som f. n. pågår om organisationen av maskin- och byggnadspersonalen vid statens sinnessjukhus. I avvaktan på resultatet av denna utredning bör vid upphandling av verkstadsmateriel viss restriktivitet iakttagas.

Sammanfattning

Det sammanlagda medelsbehovet för de i det föregående angivna arbeten m. m., för vilka medel ansetts böra anvisas för budgetåret 1956/57 under anslaget till Vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. uppgår enligt å s. 130—132 i statsrådsprotokollet intagen sammanställning till 32 500 000. Härav belöper 17 882 000 kronor på vårdpaviljonger, varav 15 497 000 kronor för nybyggnader, 2 395 000 kronor på administrations- och behandlingslokaler, 3 340 000 kronor på ekonomibyggnader o. dyl., 5 085 000 kronor på personalbostäder och 3 798 000 kronor på övriga arbeten.

Fördelningen av medel under förevarande anslag anses icke böra vara i detalj bindande. Därest en minskning av beräknad medelsdisposition för tidigare beslutat eller i det föregående förordat byggnadsföretag uppkommer, förutsättes enligt Kungl. Maj:ts bestämmande härigenom outnyttjade medel få användas för att täcka ökade kostnader för andra godkända byggnadsobjekt. Likaså förutsättes, i den mån så med hänsyn till sättet för byggnadsarbetenas bedrivande eller eljest kan befinnas lämpligt, enligt Kungl. Maj:ts bestämmande en ökning av beräknad medelsdisposition för visst ändamål kunna ske mot det att motsvarande minskning vidtages för ett annat.

Departementschefen förutsätter, att alla de möjligheter till besparingar, som kan föreligga beträffande planerade byggnadsföretag, tillvaratages. I detta sammanhang understrykes, att kostnaderna för de av styrelsen angivna bostadshusen synes vara alltför höga, varför i fortsättningen alla ansträngningar bör inriktas på att bringa dessa kostnader i närmare överens-

stämmelse med de belåningsvärden, som Kungl. Maj:t genom beslut den 16 december 1955 fastställt för egnahemslån till en- och tvåfamiljshus.

För utrustning av nya sinnessjukhus skulle slutligen anvisas 3 946 000 kronor.

Motioner

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Huss* och *Sunne* (I: 528) och den andra inom andra kammaren av fröken *Höjer m. fl.* (II: 684), har hemställts att riksdagen måtte besluta *dels* att det nya sinnessjukhuset i Gävleborgs län skall förläggas i Valbo kommun i nära anslutning till gränsen mot Gävle stad, *dels* att anvisa medel för nästa budgetår för tillgodoseende av vattenbehovet vid S:ta Gertruds och S:t Jörgens sjukhus samt för anordnande av avlopp från de inom S:t Jörgens sjukhusområde belägna bostadshusen vid »Hovås», *dels ock* att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att frågan om inrättande av särskilda vårdplatser för sinnessjuka barn från hela landet på ett nytt sinnessjukhus överlämnas till mental-sjukvårdsdelegationen för utredning.

I en inom första kammaren av herr *Erik Svedberg* väckt motion (I: 529) har hemställts, att riksdagen måtte besluta att det i Kungl. Maj:ts proposition nr 106 vid årets riksdag föreslagna sinnessjukhuset i Gävleborgs län må förläggas till hudiksvallsorten.

Beträffande de skäl, motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden, hänvisas till motionerna I: 528 och I: 529.

Utskottet

Reviderad generalplan för sinnessjukvården. Riksdagen har tidigare i skilda sammanhang givit uttryck åt uppfattningen att vårdresurserna inom sinnessjukvården i skilda hänseenden får anses otillräckliga. Statens kommitté för sinnessjukvårdens utbyggande har nu framlagt ett i propositionen behandlat förslag till reviderad generalplan för ifrågavarande vårdgren. Enligt förslaget, såvitt det avser *platsbehovet och dess tillgodoseende*, skall den statliga sinnessjukvården, då planen 1967 är förverkligad, omfatta cirka 21 000 platser eller 3 000 mer än 1950 års plan. Fyra nya sinnessjukhus skall byggas, så att sinnessjukhus skall finnas i samtliga län utom Kristianstads och Västmanlands.

Departementschefen har ansett sig kunna tills vidare i stort sett godtaga detta platsantal som ett mål för den fortsatta utbyggnaden och den reviderade planen som en praktisk arbetsnorm för dess uppnående. Den reviderade generalplanen är självfallet inte avsedd att vara i detalj bindande utan bör i stället tjäna som en allmän riktlinje för utbyggnadet. Departementschefen finner det med hänsyn till att de särskilda byggnadsföretagen förutsättes

efter närmare utredning framdeles komma att underställas Kungl. Maj:ts och riksdagens prövning inte erforderligt att i detta sammanhang upptaga olika detaljspörsmål rörande platsbehovets tillgodoseende till någon ingående prövning. Bl. a. för att ett eventuellt framtida överförande av huvudmannskapet till landstingen i görligaste mån skall underlättas förordar departementschefen, att de av kommittén i den reviderade generalplanen föreslagna nya sinnessjukhusen i Hallands, södra Älvsborgs, Örebro och Gävleborgs län kommer till stånd.

För egen del har utskottet av de uppgifter, som lämnats i propositionen, samt den utredning som nu verkställts av kommittén för sinnessjukvårdens utbyggande, fått den uppfattningen att behovet av en snar och effektiv upp- rustning av sinnessjukvården framstår med oförminskad tydlighet, trots den avsevärda upp- rustning, som ägt rum sedan riksdagen år 1950 godkände nuvarande generalplan. Den reviderade generalplanen är därför att hälsa med tillfredsställelse. Till den ståndpunkt, departementschefen intagit till de under förevarande avsnitt behandlade frågorna, kan utskottet i princip ansluta sig. Även departementschefens uttalanden i övrigt kan godtagas av utskottet, som dock beträffande vissa särskilda frågor vill anföra följande.

Totalkostnaden för byggnadsåtgärderna enligt den reviderade generalplanen beräknas till 495 miljoner kronor och de beräknade återstående investeringarna — efter avdrag av vad som redan anvisats — till 370 miljoner kronor. Även om utskottet helt ansluter sig till departementschefens uppfattning, att en utbyggnad och upp- rustning i den omfattning som motsvarar dessa belopp under alla förhållanden blir erforderlig, manar dock storleken av beloppen till noggranna överväganden, på vad sätt kraven på ytterligare utbyggnad i en framtid skall kunna reduceras. I detta hänseende synes en utbyggnad av den öppna mentalsjukvården erbjuda all- tjämt outnyttjade möjligheter. Utskottet förutsätter därför, att den inom kommittén för över- syn av hälso- och sjukvården i riket tillsatta delegationen för frågan om mentalsjukvårdens organisation ingående överväger möjligheterna att ut- bygga denna vårdform. Vid dessa överväganden torde, såsom i motionerna I: 528 och II: 684 anförts, även frågan om möjligheterna att anordna dag- sjukhus för sinnessjuka komma att ytterligare undersökas.

Såsom departementschefen framhållit framstår en utbyggnad av den åt landstingen anförtrödda sektorn av mentalsjukvården som en angelägenhet av största vikt. Utskottet ansluter sig därför till departementschefens uppfattning, att psykiatriska lasarettavdelningar även framdeles bör ges priori- tet vid byggnadskvotens fördelning och ifrågasätter om inte motsvarande förmån borde tillkomma planerade vårdhem för lättskötta sinnessjuka.

Utskottet vill understryka vad departementschefen anført om nödvändig- heten av att vårdplatsantalet i fortsättningen undersöks med jämna mellan- rum och anser, att man härvidlag bör nedlägga stor omsorg på att utvälja de metoder, som är ägnade att ge de säkraste resultaten.

I motionerna I: 528 och II: 684 har yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, att frågan om inrättande på ett sinnessjukhus av särskilda vårdplatser för sinnessjuka barn från hela landet överlämnas till mentalsjukvårdsdelegationen för utredning. Utskottet anser liksom motionärerna att det ur såväl humanitär som medicinsk synpunkt är angeläget att vårdmöjligheter skapas för ifrågavarande klientel. Vid den utredning, som enligt departementschefen skall komma till stånd, synes det utskottet också förtjänt att övervägas, *dels* om inte av motionärerna avsedda vårdplatser borde anordnas i anslutning till de barnpsykiatriska klinikerna, varigenom besök av anhöriga hos de sjuka barnen kan underlättas, *och dels* om inte särskilda vårdplatser borde anordnas även för ungdomar i åldern 16—20 år. Såsom framgår av propositionen är avsikten, att frågan om sinnessjukhusens storlek i mälardalen och därmed sammanhängande spörsmål, vartill den av motionärerna väckta frågan är att hänföra, skall upptagas till förnyade överväganden inom byggnadskommittén, som därvid bör samråda med mentalsjukvårdsdelegationen och berörda landsting. På grund härav och då utskottet utgår från att även den av utskottet i anslutning till motionerna vidgade frågeställningen vid den av departementschefen angivna utredningen kommer under bedömande, är någon framställning i ämnet från riksdagens sida inte erforderlig.

Vad beträffar frågan om *huvudmannaskapet för den kvalificerade mentalsjukvården* har departementschefen angivit sin principiella uppfattning genom en hänvisning till de direktiv, som givits delegationen inom kommittén för översyn av hälso- och sjukvården i riket för utredning av vissa frågor om mentalsjukvården. I dessa direktiv har bl. a. uttalats, att den fullständiga samordningen av all mentalsjukvård inom ett sjukvårdsområde liksom av denna vård och kroppssjukvården otvivelaktigt är betydelsefull för att få en effektiv och god sjukvård. Som en allmän målsättning för reformarbetet kan departementschefen därför acceptera ett åtminstone i princip enhetligt huvudmannaskap för all sjukvård. Det är departementschefens avsikt att vid lämplig tidpunkt begära bemyndigande att föranstalta om en allsidig utredning om de ekonomiska förutsättningarna och villkoren för ett överförande och för driften av de statliga sinnessjukhusen i landstingens regi.

Utskottet är inte berett att nu taga ställning till frågan om det framtida huvudmannaskapet för sinnessjukvården men ansluter sig till departementschefens mening, att en utredning på området bör komma till stånd. En sådan utredning bör emellertid ha till uppgift att klarlägga, hur mentalsjukvården inom sjukvårdsområdena lämpligast bör utformas för att kunna ge det ur vårdsynpunkt bästa resultatet. Härvidlag bör i viss anslutning till vad departementschefen anfört klarläggas även vilket huvudmannaskap som ur ekonomisk synpunkt kan vara att föredraga. Spörsmålet bör alltså utredas förutsättningslöst. Först sedan resultatet av utredningen föreligger

bör frågan om ändrat huvudmannskap av statsmakterna upptagas till förnyat övervägande mot bakgrunden av utredningsresultatet samt de förhållanden, som då är för handen.

Utskottet föreslår, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ger till känna, vad utskottet under förevarande avsnitt anfört.

Uppförande av nya sinnessjukhus i Örebro och Gävleborgs län. Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag i fråga om förläggningen av det nya sinnessjukhuset inom Örebro län.

Vad angår det nya sinnessjukhuset inom Gävleborgs län innebär departementschefens förslag, att detsamma skall förläggas till Bollnäs. I motionerna I: 528 och II: 684 har hemställts, att riksdagen skall besluta att detta sjukhus skall förläggas i Valbo kommun i nära anslutning till gränsen mot Gävle stad. I motionen I: 529 har yrkats, att riksdagen skall besluta att detta sjukhus skall förläggas till Hudiksvallsorten.

Då delade meningar alltså yppats i fråga om förläggningsort för det nya sjukhuset inom Gävleborgs län har utskottet ingående övervägt de på frågan inverkan omständigheterna samt till komplettering av handlingarna i ärendet inhämtat vissa ytterligare upplysningar. Mot bakgrunden av vad sålunda förekommit finner sig utskottet böra ange sin ståndpunkt i frågan på följande sätt.

Såsom framgår av propositionen har departementschefen efter noggrant övervägande av samtliga de omständigheter, som vid frågans bedömande föranleder beaktande — medicinska, kommunikations-, allmänna lokaliserings-, arbetsmarknads-, bostadsförsörjnings- och civilförsvarsynpunkter ansett sig böra förorda att sjukhuset förläggas till Bollnäs. Departementschefen har därvid kunnat stödja sig på yttranden av såväl länsstyrelsen som det urtima landstinget. Ehuru olika meningar givetvis kan råda i en fråga som denna, anser utskottet vad i motionerna I: 528 och II: 684 samt I: 529 anförts inte innehåller tillräckliga skäl för ett frångående av Kungl. Maj:ts på de ansvariga myndigheternas yttranden grundade förslag. På grund härav och under hänvisning i övrigt till de skäl, som i propositionen anförts, förordar utskottet att riksdagen med godtagande av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 529 samt I: 528 och II: 684, sistnämnda båda motioner såvitt de angår denna fråga, beslutar att det nya sinnessjukhuset i Gävleborgs län skall förläggas till Bollnäs.

Övriga byggnadsarbeten m. m. Statens kommitté för sinnessjukvårdens utbyggande har hemställt om anvisande av dels 540 000 kronor till anordningar för tillförsel av råvatten till vattenverket m. m. vid S:ta Gertruds sjukhus i Västervik och dels 543 000 kronor till uppförande av vattentorn och anordnande av avlopp från bostadshuset vid Harås m. m. vid S:t Jörgens sjukhus i Göteborg. Departementschefen har funnit dessa frågor böra ytter-

ligare utredas. I motionerna I: 528 och II: 684 har yrkats, att riksdagen skulle besluta anvisa medel för nästa budgetår för tillgodoseende av dessa ändamål.

Utskottet har under hand fått emottaga en inom kommittén för sjuksjukvårdens utbyggande upprättad promemoria i ämnet. Av denna promemoria framgår, att verkställd ytterligare utredning visat, att ett påbörjande av ifrågavarande arbeten redan under nästa budgetår får anses angeläget, men att medelsanvisningen med hänsyn till den takt, i vilken arbetena numera kan beräknas komma att bedrivas, kan begränsas till 250 000 kronor för ettvarvt av sjukhusen eller tillhopa 500 000 kronor. Av samma anledning anses anslaget i propositionen för uppförande av paviljongerna 57 och 58 vid S:t Sigfrids sjukhus kunna nedsättas med 200 000 kronor till 1 500 000 kronor samt beloppet för uppförande av vårdpaviljong för kroniskt sjuka vid Furu-nässets sjukhus nedsättas med 300 000 kronor till 500 000 kronor. Genom om-disponering på detta sätt av i propositionen föreslagna anslagsbelopp synes möjlighet alltså föreligga att inom den föreslagna ramen rymma erforderliga medel jämväl för de av kommittén föreslagna åtgärderna för att tillgodose vattenbehovet m. m. vid S:ta Gertruds och S:t Jörgens sjukhus.

Utskottet, som vid sin granskning av förslagen i promemorian funnit, att åtgärderna även ur ekonomisk synpunkt får anses välbetänkta, anser att motionärernas ifrågavarande önskemål bör tillgodoses i den utsträckning och på det sätt, som föreslagits i promemorian.

Vad departementschefen i övrigt anfört och föreslagit har inte givit utskottet anledning till erinran eller särskilt uttalande.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,
att riksdagen må

I. beträffande huvudmannaskapet för den kvalificerade mentalsjukvården i anledning av Kungl. Maj:ts förslag i skrivelse till Kungl. Maj:t ge tillkänna vad utskottet anfört;

II. godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 2 mars 1956 förordade ändrade riktlinjer i övrigt för modernisering och utbyggnad av de statliga sinnessjukhusen;

III. besluta

a) att vid Birgittas sjukhus i Vadstena skall i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 2 mars 1956 förordat förslag uppföras paviljong C IV för en beräknad kostnad av sammanlagt 1 420 000 kronor;

b) att vid S:t Sigfrids sjukhus i Växjö skall i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordat förslag uppföras paviljong 59 för en beräknad kostnad av 1 350 000 kronor;

c) att vid S:t Olofs sjukhus i Visby skall i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordat förslag uppföras en vårdpaviljong för en beräknad kostnad av 1 475 000 kronor;

d) att vid Gullberna sjukhus i Karlskrona skall i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordat förslag uppföras byggnad för arbetsterapi och sysselsättning för en beräknad kostnad av 2 220 000 kronor;

e) att vid S:t Lars' sjukhus i Lund skall i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordat förslag verkställas ombyggnad av vårdpaviljong 45 för en beräknad kostnad av 1 800 000 kronor;

f) att vid S:ta Maria sjukhus i Hälsingborg skall i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordat förslag verkställas ombyggnad av administrationsbyggnaden för en beräknad kostnad av 875 000 kronor;

g) att vid S:t Jörgens sjukhus i Göteborg skall i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordat förslag uppföras vårdpaviljongerna 2 och 3 för en beräknad kostnad av sammanlagt 3 500 000 kronor;

h) att vid Restads sjukhus i Vänersborg skall i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordat förslag verkställas omläggning av yttre vatten- och avloppsledningar samt anordnande av reningsverk för en beräknad kostnad av 1 848 000 kronor;

i) att vid Restads sjukhus i Vänersborg skall i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordat förslag uppföras två vårdpaviljonger för en beräknad kostnad av sammanlagt 2 485 000 kronor;

j) att vid Mariebergs sjukhus i Kristinehamn skall i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordat förslag verkställas om- och tillbyggnad av administrationsbyggnaden m. m. för en beräknad kostnad av 965 000 kronor;

k) att vid Sätters sjukhus skall i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordat förslag uppföras två vårdpaviljonger m. m. för en beräknad kostnad av sammanlagt 2 670 000 kronor;

l) att vid Furunäsets sjukhus i Piteå skall i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordat förslag uppföras en vårdpaviljong för kroniskt sjuka för en beräknad kostnad av 2 000 000 kronor;

m) att i Falköping skall i huvudsaklig överensstämmelse

med av departementschefen förordad förslag uppföras ett nytt sinnessjukhus;

n) att i Örebro län skall uppföras ett nytt sinnessjukhus;

o) att med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 529 ävensom I: 528 och II: 684, sistnämnda båda motioner såvitt nu är i fråga, i Gävleborgs län skall uppföras ett nytt sinnessjukhus i enlighet med vad utskottet ovan förordat;

IV. att anordningar för tillförsel av råvatten till vattenverket m. m. vid S:ta Gertruds sjukhus i Västervik samt för uppförande av vattentorn m. m. vid S:t Jörgens sjukhus i Göteborg skall vidtagas i enlighet med vad utskottet anfört;

V. godkänna, att för ombyggnad av »Kampagården» vid S:t Sigfrids sjukhus för budgetåret 1955/56 beräknade medel, 270 000 kronor, må tagas i anspråk för uppförande vid sjukhuset av en överläkarbostad och en intendentbostad;

VI. godkänna, att det för innevarande budgetår anvisade anslaget till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m., må intill ett belopp av 1 850 000 kronor, tagas i anspråk för täckande av merkostnader till följd av prisstegringar på vissa byggnadsföretag vid de statliga sinnessjukhusen;

VII. bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna ett mellan statens kommitté för sinnessjukvårdens utbyggande och Vänersborgs stads drätselkammare preliminärt slutet avtal angående uppförande och utnyttjande av gemensamt reningsverk m. m. för avloppsvatten från Restads sjukhus och det inom Vänersborgs stad belägna bostadsområdet Mariedal;

VIII. till *Utrustning av nya sinnessjukhus* för budgetåret 1956/57 under elfte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 3 946 000 kronor;

IX. till *Vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.* under statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1956/57 anvisa ett investeringsanslag av 32 500 000 kronor;

X. att motionerna I: 528 och II: 684, till den del de icke behandlats ovan, icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 15 maj 1956

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från första kammaren: herrar Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Ohlon, Leander, Näsgård, Gillström, Näsström, Hesselbom, Pålsson, Sundelin, Einar Persson, Erik Svedberg, Söderberg, Jacobsson och Birke; samt från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Andersson i Malmö, Åkerström, Rubbestad, Hoppe, fröken Elmén, herrar Petterson i Degerfors, Andersson i Mölndal, Widén, Johansson i Mysinge, Cassel, Gustafsson i Skellefteå, fru Ericsson i Luleå, herrar Löfroth och Andreasson.

Reservationer

1) av herrar *Gustaf Karlsson, Ohlon, Jacobsson, Birke, Skoglund i Doverstorp, Hoppe, fröken Elmén, herrar Andersson i Mölndal, Cassel, Gustafsson i Skellefteå och fru Ericsson i Luleå, vilka ansett, att utskottet i fråga om förläggningssort för det föreslagna nya sinnessjukhuset i Gävleborgs län bort förorda i första hand Gävleområdet och i andra hand Hudiksvallsområdet samt att därför*

dels det stycke i utskottets yttrande på s. 51, som börjar med »Såsom framgår» och slutar med »till Bollnäs», bort ersättas med text av följande lydelse:

»Med hänsyn till föreliggande siffror rörande folkmängd inom länet och sjukdomsfrekvens håller utskottet, som ovan i detta utlåtande anslutit sig till vad departementschefen anfört om sinnessjukhusens storlek, inte för osannolikt, att det såsom i landstingets förvaltningsutskotts utlåtande framhållits och av kommittén för sinnessjukvårdens utbyggande antytts i en framtid kommer att erfordras två sinnessjukhus inom Gävleborgs län. Vid valet av förläggningssorter bör enligt utskottets mening avgörande vikt fästas vid de medicinska synpunkterna. Härvidlag är att märka, att inom länet finns två väl utbyggda medicinska centra, nämligen i Gävle och Hudiksvall. Utskottet anser, att förläggningssort för vården av de sinnessjuka inom länet bör väljas i eller i grannskapet av någon av dessa två städer.

Statens kommitté för sinnessjukvårdens utbyggande har på i huvudsak samma grunder, som utskottet ovan redovisat, stannat för att föreslå Gävleområdet som förläggningssort. Gävleborgs läns landstings förvaltningsutskott har uttalat, att sinnessjukhuset i Hudiksvall först bör komma till utförande och att detta sjukhus bör uppföras på närmare angivna tomtområden. Gävleborgs läns landsting har vid urtima möte, med frångående av förvaltningsutskottets uttalande, beslutat i första hand förorda Bollnäs—Söderhamnsregionen och i andra hand Gävleregionen som lämplig förläggningssort för det planerade statliga sinnessjukhuset. Utskottet, som i och för sig intet har att erinra mot det av statens kommitté för sinnessjukvårdens utbyggande avgivna förslaget, har likväl inte kunnat undgå att skänka beaktande åt att länsstyrelsen i Gävleborgs län uttalat, att avloppsfrågorna är synnerligen

besvärande i hela Gävleområdet. Denna fråga har, såvitt handlingarna utvisar, inte närmare undersökts av kommittén och det har inte heller varit möjligt för utskottet att få frågan allsidigt belyst.

Mot bakgrunden av det anförda förordar utskottet, att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t besluta, att det nya sinnessjukhuset inom Gävleborgs län skall förläggas till Gävleområdet, under förutsättning att avloppsfrågan efter närmare utredning, vilken lämpligen synes böra utföras av kommittén för sinnessjukvårdens utbyggande, inte kan anses vålla mer än vanligt stora sanitära eller andra olägenheter eller att ett undanröjande av eventuella sådana olägenheter inte medför mera avsevärda merkostnader för staten.

Skulle åter denna förutsättning visa sig icke vara för handen bör sjukhuset förläggas till Hudiksvallsområdet.

Ehuru ett bifall till utskottets förslag skulle kunna medföra ett bifall i sak antingen till motionerna I: 528 och II: 684 eller till motionen I: 529 torde, med hänsyn till att ett sådant bifall förutsätter vissa i motionerna ej angivna omständigheter, motionerna av formella skäl böra avslås.»

dels ock utskottets hemställan under III. o) bort ha följande lydelse:

»o) att i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 529 ävensom I: 528 och II: 624, sistnämnda båda motioner såvitt nu är i fråga, i Gävleborgs län skall uppföras ett nytt sinnessjukhus i enlighet med vad utskottet ovan förordat;»

2) av herr *Erik Svedberg*.